

**QAACCESSA GA'UMSA QABIYYEE MOODELAA
QORMAATAA BARNOOTA AFAAN OROMOO
KUTAA 10 BARA 2007**

XIBABUU ROORROO

**WARAQAA QORANNOO DIGIRII LAMMAFFAA
(MA) GAMISAAN GUUTTACHUUF QOPHAA'EE
MUUMMEE AFAAN OGBARRUUF FOOKILOORII
OROMOOTIIF DHIYAATE
KOLLEEJJII NAMOOMAA, QO'ANNOO AFAANII,
JOORNAALIZIMIIFI QUUNNAMTIITTI
YUUNIVARSIITII ADDIS ABABAA**

**HAGAYYA 2008/2016
FINFINNEE**

Yuunvarsitii Addis Ababaa
Kolleejjii Namoomaa, Qo’annoo Afaanotaa, Joornaalizimiifi
Quunnamtiitti
Muummee Afaan Oromoo, Og-barruufi Fookloorii

Qaaccessa Qabiyyee Moodelaa Qormaataa Afaan Oromoo Kutaa
10 Bara 2007

Qopheessaan: Xibabuu Roorroo

Gorsaan: Dinqeessaa Dheeressaa

Hagayya 2008/2016
Finfinnee

Yuunivarsitii Addis Ababaa

Dhaabbata Qorannoo Digirii Lammaffaa

Waraqaa qorannoo ulaagaa digirii lammaffaa (MA) Afaan Oromoo, Ogbaruufi Fookiloorii ittiin guuttachuuf Xibabuu Roorroo, Mataduree: Qaaccessa Ga’umsa Qabiyyee Moodelaa Qormaata Afaan Oromoo Kutaa 10 Bara 2007” jedhurratti qophaa’e adeemsa barbaachisu guutee dhiyaatedha.

Koree Qormaataa

Qoraa Alaa _____ Mallattoo _____ Guyyaa _____

Qoraa Keessaa _____ Mallattoo _____ Guyyaa _____

Gorsaa _____ Mallattoo _____ Guyyaa _____

Itti Gaafatamaa Muummee yookiin Walitti Qabaa Sagantaa Digirii Lammaffaa

Axeerara

Qorannoon kun qaaccessa ga'umsa qabiyyee moodelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 kangaggeeffamu ta'ee kaayyoon qorannoo kanaa moodeelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 hojiirra oole ga'umsa qabiyyee qabaachuu yookiin qabaachuu dhabuu isaa addaan baafachuudha. Malli qorannoo kana keessatti qoratichi dhimma bahe mala qorannoo ammamtaafi mala ga'umsa qabiyyee qormaataa ittiin madaalamu mala walsimannaa (alignment method)ti. Kitaabni barataa Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 walitti boqonnaawwan 18,18 walqixa qabu. Wayitiin boqonnaalee kanneen jalatti qabiyyeewwan garaagaraatiif ramadaman haala qabiyyeewwan qormaata moodelaa waliin walsimannaa qabaachuu isaanii qaaceffameera. Kunis mala walsimannaan qorannoon gaggeeffameera. Qaaccessi ragaalee meeshaalee addaddan funaanaman irratti taasifameen bu'aan qorannoo argameera. Akka bu'aa qorannoo kanaatti moodelli qormaataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 ga'umsi qabiyyee xiqqaa akka qabu hubatameera. Bu'aa qorannoo kanaarratti hundaa'uun yaanni furmaataa taa'eera. Kunis moodelli qormaataa barnoota Afaan Oromoo yeroo qophaa'u qabiyyeewwan adda addaa kitaaba barataa kutaa 9fi10 keessatti dhihaatan kan bakka bu'u ta'uu qaba. Qormaanni moodeela Afaan Oromoo kutaa 10 yeroo qophaa'u gosoota gaaffii kitaaba barataa keessatti shaakalaman haala walfakkaatuun osoo qophaa'an gaarummaa qaba

Galata

Duraandursee gorsaa koo kan ta'an Obbo Dinqeessaa Dheeressaa gorsaafi yaada naakennuun qorannoo kana akkan hojjedhuuf waan na deeggaraniif guddaan galateeffadha.

Akkasumas haadha warraa koo Aadde Kumashii Gaaddisaa fi mucaa koo Bulchaa Xibabuu yeroon qorannoo kana qindeessu meeshaalee barbaachisan naa dhiheessuufi haamlee guutuun akkan hojjedhu waan na deeggaraniif guddaan galateeffadha.

Itti aansuun qorannoo kana yeroon gaggeessu karaa adda addaatiin namoota deeggarsa naa taasisan baay'een galateeffadha.

Baafata

Axeerara	i
Galata	ii
Baafata	ii
Tarree Gabateewwanii	v
1. SEENSA	1
1.1. Seenduuba Qorannichaa.....	1
1.2. Ka'umsa Qorannichaa.....	3
1.3 Kaayyoowwan Qorannichaa	4
1.4. Barbaachisummaa Qorannichaa.....	4
1.5. Daangaa Qorannichaa	5
1.6. Hanqinoota Qorannichaa	6
1.7 Qindoomina Qorannichaa	6
2.SAKATTA'A BARRUU	7
2.1 Seensa	7
2.2. Madaalliifi Qormaata	7
2.3. Akaakuwwan Qormaataa	10
2.4. Amaloota Qormaata Gaarii	12
2.4.1. Gahumsa Qabiyyee (content validity)	13
2.5. Barbaachisummaa Qormaata Afaanii	16
2.6 Gosoota Gaaffii Qormaataa/Test Items	18
2.7. Walitti Dhufeenya Afaan Barsiisuufi Afaan Qoruu.....	18
2.8. Sakatta'a Barruu Walfakkii.....	21
3. SAXAXAAFI MALAA QORANNICHAA	23
3.1. Saxaxa Qorannichaa.....	23
3.2. Mala Qorannichaa.....	23

3.3. Mala Qaaccessa Ga’umsa Qabiyyee Qormaataa	24
3.4. Madda Ragaalee.....	25
3.5 Meeshaalee Funaansa Ragaalee	26
3.5.1 Qaacceessa Moodela Qormaataa	26
3.5.2. Bargaaffii,	26
3.6. Mala Iddatteessuu	27
3.7 Adeemsa Qorannichaafi Tooftaalee Xinxala Ragaalee	28
4. XIINXALA RAGAALEE	30
4.1. Seensa	30
4.2 Qaaccessa Ragaalee Kitaaba Barataafi Moodelaa Qormaataa Irraa Argaman	31
4.3. Qaaccessa Deebii Barsiisotaa	39
5. GUDUUNFAAFI YABOO	43
5.1 Guduunfaa.....	43
5.2 Yaboo	46
Wabiilee	48
Dabalee A	
Dabalee-B	
Hiika jechootaa	

Tarree Gabateewwanii

Gabatee 1. Qabiyyeewwan barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 baruufi barsiisuuf dhihaatan	31
Gabatee 2 . Wayitii qabiyyee barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 barsiisuuf ramadame lakkoofsaafi dhibbentaan.....	33
Gabatee 3 Qabiyyeewwan Qormaata Moodeelaa Afaan Oromoo Bara 2007 Keessatti Dhihaatan	34
Gabatee 4. Hariiroo Qabiyyeewwan Kitaaba Barataa kutaa 9fi 10 fi Qormaata Moodeelaa Afaan Oromoo Bara 2007	36
Gabatee 5. Gosoota Gaaffilee Kitaaba Barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi10 Keessatti Shaakalaman.....	37

1. SEENSA

1.1. Seenduuba Qorannichaa

Seenaan qormaata guutuu biyyaa Itoophiyaa keessatti seenaa jijjiirama imaammata barnootaan kan walqabatedha. Itiyoophiyaa keessatti yeroo garaagaraa keessatti imaammata barnootaa irratti jijjiiramni taasifameera. Haaluma kanaan bara 1994 jijjiirama imaammata barnootaa irratti taasifameen qormaanni guutuu biyyaa kutaa 12 kan kennamu hafee kutaa 10 kennamuu eegale. Yaada kanaan kan walqabatu

Jawar (2007:17) Ministeera Barnoota Itiyoophiyaa (2002) waabeffachuun akka ibsetti:

Strategy of enhance the quality&reliability of the national examinations will be designed .Item banks shall be developed after establishing the validity&reliability of the test items. Standard & quality of national examinations will be administered annually for grade 10. A study on validity & reliability of the national examinations for grade 10 shall be conducted.

Qormaanni guutuu biyyaa yeroo qophaa'u qulqullinaafi amanamummaa qormaataa haala xiyyeeffateen akkasumas ga'umsaafi qulqullina qormaataa cimsu ta'uu qaba. Yaada kanarraa akka hubatamutti ga'umsiifi amanamummaan qormaata guutuu biyyaa mirkaneessuuf qormaanni akka guutuu biyyaatti kennamuusaati. Haaluma kanaan moodeela qormaataa barnoota Afaan Oromoo Oromiyaa keessatti Biiroo Barnoota Oromiyaan kutaa 10 qophaa'u qormaata Afaan Oromoo guutuu biyyaan qophaa'u fakkaatee waan dhiyaatuuf qormaata qulqullinaafi ga'umsa qabiyyee qabu ta'ee qophaa'a.

Afaan Oromoo mataa isaa danda'ee mana barumsaa Oromiyaa hunda keessatti akka kennamu taasifameen yeroo ammaa kanatti hanga sadarkaa digrii sadaffaatti (PhD) kennamaa jira. Adeemsa baruufi barsiisuu kana keessatti qormaanni

kennama. Barattoonni qormaata biyoolessaarratti qabxii gahaa akka fidaniif Biiron Barnoota Oromiyaa moodeela qormaata barnoota Afaan Oromoo qopheessee shaakalchiisuu kan eegale bara 2005 ALI akka ta'e odeeffannoon biiroo barnoota Oromiyaa irraa argame ni mul'isa.

Qormaatatti fayyadamuudhaan murtii adda addaa kennuun nidanda'ama .Murtiin kun kan kennamu odeeffannoo deebii barattoonni qormaatichaaf kennaniinidha. Odeeffannoo sirrii waa'ee barattoota sanaa murtii kennisiisuu danda'u argachuuf gaaffiin qormaataaf qophaa'u gahumsa qabaachuu qaba. Barattoonni haala firii qorumsa moodeelaa kutaa 10^{ffaa} isaaniitiin barnoota ogummaa adda addaaf ramadamu. Akkasumas qabxii dorgommii addaaddaaf isaan gargaara.

Faayidaan qormaataa waan xiyyeeffatamuu qabuun Bachman, (1996) yoo ibsu:

The most important consideration in designing and developing a language test is the use for which it is intended, so that the most important quality of a test is its usefulness. A model of test usefulness that includes six test qualities ____ reliability, construct validity, authenticity, interactiveness, impact, and practicality.

Qormaanni tajaajila kan qabu ta'ee amaloota qormaata gaarii kanneen akka qabatamummaa, ga'umsa, dhugummaa, walitti dhufeenya, dhiibbaafi raawwatamummaa qabaachuu akka qabutu hubatama.

Akkasumas, qabiyyeewwan qormaataarratti qophaa'anii dhiyaatan qabiyyeewwan kitaaba barataa keessa jiran waliin kan walsiman ta'uu qabu. Qabiyyeewwan qorumsarratti dhiyaatan hundi isaanii qabiyyeewwan barattoonni irratti shaakalaniifi dandeettii barattootaa madaalan ta'uu qabu. Yaada kana kan cimsu Brown, (2003:4) "Content validity refers to whether the test items adequately sample the important aspects of the materials to be tested," jechuun yaada isaa ibsa. Akka yaada kanaatti, gaaffileen qormaataarratti qophaa'anii dhiyaatan qabiyyeewwan barattoonni baratan hunda bakka bu'uu kan danda'an ta'uu qabu.

Dandeettii barattootaa qormaata fudhatanii hunda madaluu kan danda’u ta’uu qaba jechuudha.

Karaa biraa ga’umsi qabiyyee qormaataa mala ittiin madaalamu qaba . Kana ilaalchisee hayyuun Sireci (2014) mala ga’umsa qabiyyee ittiin madaalamu akkas jechuun ibseera:

There are a variety of methods that could be used to evaluate the degree to which the content of the assessment is congruent with the testing purposes. Some methods are based on traditional notions of content validity, while others are based on newer notions of test curriculum alignment. Almost all methods involve subject matter experts.

Akka yaada kanarraa hubatamutti qabiyyeen qormaataa karaa ilaalcha duriifi ilaalcha ammaa qo’atamuu danda’a. Maloonni ilaalcha kanneeniin dhihaatu keessaa malli qormaataafi qabiyyee baratame walitti firoomsuu(matching methods), mala walsimsiisuu (alignment methods) mala Webb akka ta’an ni ibsa.

1.2. Ka’umsa Qorannichaa

Dhimmi tokko yeroo ka’u sababa mataasaa qabaata. Haaluma kanaan qoratichi yeroo mana barumsaa Saqalaa sadarkaa 2^{ffaa} barsiisaa turetti moodeela qormaata Afaan Oromoo irratti komee barsiisonni Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 barsiisan gama qabiyyee qormaataa haala kitaaba barataa keessatti baratamaniin dhufuu dhabuu irratti qaban bu’uura godhachuun qoratichi mata duree Qaaccessa Qabiyyee Moodeelaa Qormaata Afaan Oromoo Kutaa 10 Bara 2007 jedhurratti komee kana adda baasuufi yaada furmaataa kaa’uuf jecha qorannoo gaggeessee jira.

Haaluma kanaan qorannoon kun xumurarratti gaaffilee armaan gadiitiif deebii kan kennudha. Akka Sireci (2014) ibsetti ga’umsi qabiyyee qormaataa karaa adda addaan madaalamuu danda’a.

1. Qabiyyeewwan moodelaa qormaata barumsa Afaan Oromoo kan bara 2007 kutaa 10f dhiyaatan qabiyyeewwan shaakaloota adda addaan kitaaba barataa kutaa 9fi 10 keessa jiran waliin walsimuu?
2. Moodelaa qormaaata Afaan Oromoo bara 2007 kenname qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti haaluma wayitiin kitaaba qajeelcha barsiisaa keessatti kennameen qophaa'eeraa?
3. Moodeela qormaaata Afaan Oromoo bara 2007 kenname kitaaba barataa kutaa 9fi 10 keessatti gaaffilee shaakalaman bakka bu'uurratti hanqina qabaa?

1.3 Kaayyoowwan Qorannichaa

Kaayyoo gooroon qorannichaa ga'umsa qabiyyee moodeelaa qormaata Afaan Oromoo xumura kutaa 10^{ffaa} bara 2007 qaaccessuudha. Kana jalatti kaayyoowwan gooree qorataan akka armaan gadiitti kaayyeffateera.

1. Qabiyyeewwan moodelaa qormaata barnoota Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 dhiyaatan qabiyyeewwan shaakaloota adda addaan kitaaba barataa kutaa 9fi10 keessa jiran waliin akka walsimatan adda baasuu.
2. Qabiyyeewwan qormaata kessatti hammadaman shaakaloota kitaaba barataa keessatti haaluma wayitii qajeelcha barsiisaa keessatti kennameen qophaa'uusaa adda baasuu.
3. Hanqinoota moodelaa qormaata barnoota Afaan Oromooo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 keessatti ga'umsa qabiyyeen walqabatani mul'atan agarsiisuu.

1.4. Barbaachisummaa Qorannichaa

Barbaachisummaan qorannoo kanaa inni guddaan moodelli qormaataa barnoota Afaan Oromoo yeroo sadarkaa Oromiyaatti kennamu karaa qabiyyeenis ta'e dandeettiin afaanii shaakallii kitaaba barataa keessatti kennamaniin walfakkaatee

akka qophaa'u qaama qormaaticha qopheessuuf hubannoo kenna. Kanaafuu, qorannoon kun:

1. Hanqinoota moodelaa qormaaata Afaan Oromoo bara 2007 keessatti mul'atan adda baasuun ,
2. Qopheessitoota moodeela qormaata Afaan Oromootiif akkaataa gaaffileen gahumsaa qabiyyee qaban itti qophaa'an odeeffannoo nikenna.
3. Moodelaa qormaaata Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} ulaagaa guutuu qabu qorannoon kun waan eeruuf qormaatichi ulaagaa eegee yoo qophaa'e barattoota sadarkaa barnoota itti aanuuf haalan qopheessa.
4. Qormaanni gahumsaa qabu kan qophaa'u yoo ta'e hariiroon barattoonni gosa barnoota Afaan Oromootii qaban cimaa dhufa. Kun immoo barataa gahumsaafi ofitti amantummaa qabu horachuu irratti gahee olaanaa qaba. Haala kanaan yoo qophaa'e guddina afaanichaafis gahee qaba.
5. Qorannoon kun namoota mata-duree kanaafi kana fakkaaturratti bal'inaan qorannoo gaggeessuu barbaadaniif akka ka'umsaattiifi madda odeeffannootti nifayyada.

1.5. Daangaa Qorannichaa

Qorannoon kun qorannoo Afaan Oromoo irratti taasifamu keessaa qorannoo ga'umsa qabiyyee moodelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 irratti dha. Kanaafuu, dhimmoonni daangaa ga'umsa qabiyyeen ala tahan yoo jiraatan kaayyoo qorannoo kanaatii miti jechuudha. Sababnisaa kaayyoon qorannoo kana ga'umsa qabiyyee qormaata moodeelaati malee qulqullina qormaata yookiin dhiibbaa qormaanni kun qabu miti.

1.6. Hanqinoota Qorannichaa

Qorannoon hojii adeemsa dheeraa, bu'aa bahii hedduu, qophii guddaa, odeeffannoo bal'aa, muuxannoo gahaafi obsa cimaa barbaadudha. Kanaafuu, qorataan qorannoo kana yeroo gaggeesse rakkoowwan isa mudatan nijiru.

Odeeffannoon Afaan Oromootiin dhimma kanaaf argamuun rakkisaa ta'uufi kanneen afaan biraatiin jiran hiikuun harca'iinsa yaadaa uumuu. Haata'umalee qorataan namoota hubannoofi beekumsa gahaa qaban gaafachuun qorannoo kana gaggeesseera. Kan biraa qoratichi akka hanqinaatti ilaale yeroo gahaa ta'e dhabuu akkasumas qoratichi qorannoo isaa gadifageenyaan qorachuuf silabasii barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 dhabuu akka hanqinaatti ilaaleera. Haata'u malee kitaaba barataafi qormaata moodeelaa irraa raga walitti qabuun qorannoo isaa gaggeesseera.

1.7 Qindoomina Qorannichaa

Qorannoon kun boqonnaa shan qaba. Haaluma kanaan boqonnaan tokko seenduuba, ka'umsa, kaayyoo, faaiyidaa qorannichaa, daangaa hanqinaafi qindoomina qorannichaa, boqonnaan lama sakatta'a barruu yaadrimeefi barruu walfakiiti. Boqonnaan sadii malaafi adeemsa qorannichaa, boqonnaan afur xiinxala ragaalee fi boqonnaan shan guduunfafi yaboodha. Boqonnaalee kannen ofkeessatti hammachuun qorannoon kun gaggeeffameera.

2. SAKATTA'A BARRUU

2.1. Seensa

Boqonnaaa kana jalatti sakatta'a barruu yaadrimeefi barruu walfakkiitu ilaalama. Kana jechuun matadureewwan qorannoo kanaan walqabatan qorannoo kana cimsuuf gargaarantu dhihaata. Gara dhimma mataduree qorannoo kanaan walqabatanitti osoo hince'iin maalummaa baruufi barsiisuu mana barumsaa idileen gaggeeffamu ilaaluun gaarii ta'a. Hubannoo barattootaa beekuuf meeshaan gargaaru madaalliifi qormaatadha.

2.2. Madaalliifi Qormaata

Madaalliifi qormaanni walitti dhiheenya haaqabaatan malee madaalliin tokko meehsaalee amala namaa dhuunfaa itti ibsuuf qophaa'udha. Akkasumas, qormaanni odeeffannoo adda addaa barsiisaafi barataaf kan kennudha. Kana malees ciminaafi laafina imaammata barnootaa ittiin adda baasuuf gargaara. Qormaanni akka gosa madaallii tokkootti amala nama dhuunfaa haala adeemsa ifa taheen lakkofsaan kan ibsudha. Yaada kana Bachman (1990) yoo ibsu: "As one type of measurement, a test necessarily quantifies characteristics of individuals according to explicit procedures." Gosa madaallii keessaa battalleen amala nama tokkoo karaa lakkaa'amuu danda'uun kan ittiin mul'isani.

Yaada kanaan kan walqabatu Brown, (2003) yoo ibsu: "Assessment is an on going proses that encompasses a much wider domain. Whenever a student responds to a question, offers a comment, or tries out a new word or structure that teacher subconsciously makes an assessment of the student's performance." Madaalliin gochaa itti fufinsaan dalagamu ta'ee qabiyyee bal'aa kan qabatudha. Barsiisaan madaallii barattootaaf itti yaaduun qopheessee hojii barattootaarratti duub-deebii kennuu qaba. Yaada kanarraa akka hubatamutti

madaalliin adeemsa mataasaa qabaatee waan barattoonni baratan safaruuf gargaaruusaati.

Yaada oliin kanaan kan walfakkaatu Taghi (2009) madaallii yoo ibsu “Evaluation in teaching English language is a process of collecting, analyzing and interpreting information about teaching and learning in order to make informed decisions that enhance student achievement and the success of educational programs.”

Madaalliin adeemsa odeeffannoo beekumsa barataa ittiin walitti qaban, qaaccessaniifi madaaluun yaada itti kennaniiti.

Dhufaatii qormaataa ilaalchisee Heaton,(1990) qormaanni yeroo jalqabaaf haala saayinsaawaa ta’een hojiirra kan oole jaarraa 20^{ffaa} keessa akka ta’e ibsa. Jaarraa kana dura haalli qormaanni itti kennamaa ture haala saayinsaawaa ta’een akka hintaane dabalee ibsa.Itti dabaluunis qormaanni haala saayinsaawaa ta’een bal’inaan hojiirra ooluu kan eegale waraana addunyaa 2^{ffaa} booda akka ta’e ibsa.

Qormaata yeroo ammaa ilaalchisee Heaton, (1990:37) yoo ibsu: “Tests today are mainly concerned with evaluating real communication in the second language.In this communication era,the best exams are those that combine various sub-skills.In particular communicative tests need to measure more than isolated language skills.” Kana jechuun qormaanni yeroo ammaa kan qophaa’uu qabu haala ogummaa afaanii adda addaa ofkeessatti hammatuun ta’uu qaba yaada jedhutu hubatama.Kunis kan ta’eef malli qunnamtii kan gorsu yeroo ammaa qormaanni qophaa’u kan ogummaawwan afaanii kophaa kophaatti madaalu osoo hintaane walkeessa makuun akka qophaa’uu qabudha. Amala qormaanni qabaachuu qabu haala olii kanaan yoo ibsamu maalummaa qormaataa namoonni addaa addaa kennaniiru.

Qormaanni gosa madaallii keessaa tokko ta'ee amala nama tokkoo meeshaa ittiin safarrudha. Yaada kanarraa akka hubatamutti qormaanni dandeettii namni tokko qabu safaruuf akka gargaartudha.

Yaada kanaan walqabatee Weir, (1990:2) qormaataaf yoo hiika kennu,

“A psychological or educational test is a procedure designed to elicit certain behavior from which one can make inferences about certain characteristics of an individual.” Qormaanni xinsammuu/ qormaanni barnootaa amala namni tokko qabu karaa ittiin mul'atuuti. Amalli kunis beekumsa namni tokko qabu ta'uu danda'a. Yaada olii kana irraa akka hubatamutti qormaanni gosa madaallii keessaa tokko ta'ee dandeettii barattoonni barnoota baratan irraa gonfatan beekuuf akka meeshaa safartuutti gargaara.

Qabxiin qormaata afaanii waa'ee dandeettii afaanii namootaa murtii kennuuf akka raga ka'umsaatti kan fayyadudha. Kunis qormaanni jireenya hawaasaa keessatti baay'ee barbaachisaa ta'uu isaa nu hubachiisa. Yaada kana McNamara and Roever, (2006,) irratti yoo ibsan: “Language tests have become a pervasive part of our education system and society. Scores from language tests are used to make inferences about individuals' language ability and to inform decisions we make about those individuals.” Qormaanni afaanii sirna barnootaa keessattis ta'e hawaasa keessatti bu'aa qaba. Kana malees qabxiin qormaata irraa argamu odeeffannoo waa'ee nama qorame sanaa mul'isa.

Brown, (2003) tajaajilaan walqabsiisee yoo ibsu, “Examination covers a large area of contents. It is given at the end of a course or semester. Its main purpose is to assign grade. The number of items included could be large,” jedha. Qormaanni gaaffilee gosa adda addaa kan qabiyyee bal'aa qabatu ta'ee yeroo baay'ee dhuma koorsii ykn walakkaa waggaarratti kan kennamudha. Qormaanni qabxii barattootaarratti murtii kennuufis isa bu'uuraati, jechuun addeessa. Qormaanni

adeemsa saayinaawaa qoratamtoonni sadarkaa beekumsaa qabaachuu qaban irra gahuu isaanii ilaaluuf gaaffii gafatamanidha.

Qormaanni afaanii madaallii shaakalaafi qo'annaa dandeettii nama dhuunfaa akka gaariitti itti fayyadama afaanii keessattiiti. Qormaanni amalli qoratamtootaa qabiyyee ulaagaa taa'e waliin karaa sirriitti deemuu isaa ilaaluuf kan qophaa'udha. Qormaanni kaayyoo waalta'a kan qabu adeemsa madallii dandeettii hojii qoratamtootaa guutuuf ykn naannoo dandeettii isaanii addaan baasuuf kan kennamudha (Kifle 1995).

Walumaagalatti qormaanni kutaa madaalli ta'ee adeemsa walitti qabuu odeeffannoo murtii kennuuti. Ciminaafi fedhinnaa barataa otoo hinbeekiin barsiisuun barsiisaan yeroo baay'ee gara sirrii hintaanetti akka barsiisu godha. Madaalliin meeshaa dandeettii safaruufi madaaludha. Madaalliin barsiisaan haala ittiin barsissu mijjeessee hojii isaa caalaatti fooyyessuun barataan akka fayyadamu godhuu kan dandeessisudha. Akkasumas qormaanni dhimmoota barnootaan walqabataniif odeeffannoo nikenna.

2.3. Akaakuwwan Qormaataa

Baruufi barsiisuu keessatti bu'aa barnoonni argamsiise beekuuf akka meeshaa safartuutti kan gargaaru qormaataadha. Qormaanni gosoota adda addaa qaba. Gosoota qormaataa ilaalchisee Jawaar (2007:12) akka ibsetti qormaanni kaayyoo irratti hundaa'ee gosoota afuritti qoodama. Isaanis: qormaata beekumsa waliigalaa (proficiency test), qormaata adda foo'aa (diagnostic test), qormaata ga'umsaa (achievement test), qormaata ramaddii (placement test) dha.

Qormaanni waliigalaa dandeettii waliigalaa qoramtoonni qaban madaaluuf gargaara. Qormaata kana ilaalchisee Hughes, (1989:9) irratti yoo ibsu, "The content of proficiency test, therefore, is not based on the contents or objectives of language courses, which people taking the course, may have followed. Rather it

is based on specification of what candidates have to be able to do in the language in order to be considered proficiency.” Yaada kanarraa akka hubatamutti qormaanni waliigalaa kan qophaa’u qabiyyee fi kaayyoo koorsii barsiifamee irratti kan xiyyeeffatu osoo hinta’iin qoramtoonni gama dandeettii afaaniin beekumsa dura qaban ittiin madaaluuf gargaara. Gabaabumatti qormaanni beekumsa waliigalaa beekumsa waliigalaa barattoonni qaban madaaluuf gargaara.

Qormaanni adda foo’aa gosa qormaataa keessaa tokko ta’ee barattoota haala dandeettii isaanin adda baasuuf gargaara. Hughes,(1989:10) akka ibsetti, ”Diagnostic tests are used to identify students’ strengths and weaknesses.” Qormaanni kun erga beekumsa barattootaa addaan baasee booda barattootaaf barumsi haala akkamiin akka qophaa’uu qabu beekuuf gargaara.

Qormaanni ramaddii kan irratti xiyyeeffatu haala barattoonni beekumsa qabaniin eessatti akka barachuu qaban irrattidha. Qormaata kana ilaalchisee Hughes,(1989:10) yoo ibsu, ”Placement tests are intended to provide information which will help to place students at the stage of teaching program most appropriate to their abilities.” Yaada kanarraa akka hubatamutti qormaanni kun sagantaa barsiisuu keessatti haala dandeettiitiin barattootni ramadamanii akka barataniif gargaara. Kunis barattoonni dandeettii isaaniin bakka isaaniitti yoo baratan bu’aa qabeessa akka ta’an hubachiisa.

Gosti qormaata kanaa kan qophaa’u barattoonni qabiyyee baratan ammam akka hubatan beekuuf qormaata qophaa’udha. Qormaata hubannoo ilaalchisee Heaton,(1990:14) irratti akka ibsetti,

An achievement test is usually a formal examination given at the end of the school year or at the end of the course. Often, it takes the form of an external test, which is set by an examination body. A test of achievement measures student’s mastery of what should have been taught (but not necessarily what is actually being taught). It is thus concerned with covering sample (or selection) which accurately represents the contents of a syllabus or a course book.

Qormaanni hubannoo qormaata dhuma waggaa yookiin dhuma koorsii baratametokkootti kan kennamudha. Qormaanni kun qabiyyee barsiifame hammachuu qaba. Kunis barnoota baratame sana barattoonni sirriitti hubachuu isaanii adda baasuufgargaara. Gosti qormaata kanaa qaama alaa qormaata qopheessaniin qophaa'ee kennama. Gosti qormaata moodeela Afaan Oromoo gosa qormaata hubannooti.

2.4. Amaloota Qormaata Gaarii

Adeemsa baruufi barsiisuu keessatti qormaanni meeshaa safartuu beekumsa barattootaa beekuuf gargaarudha. Qormaanni tokko qormaata gaarii kan jechisiisu amaloota qabaachuu qabutu jiru..

Qormaanni meshaa dandeettii ykn ogummaa barataan tokko wanta tokkoratti qabu wanta ittiin safarru ta'uu isaa kutaa maalummaa qormaataa jedhu keessatti ibsameera. Dabalees, qormaanni kamiyyuu amaloota gaarii ta'an qabaachuu akka qabu beektonni baay'een isaanii irratti waliigalu. Amaloota gaarummaa qormaanni tokko qabaachuu qabu keessaa kanniin akka gahumsaa (validity), amanamummaa (reliability) fi mijjaa'inaa (practicality) jedhaman warren gurguddoodha. Yaada kanaan walsimu Harrison, (1983:10) amaloota gaarii qormaanni tokko qabaachuu qabu yemmuu ibsu: "The three most characteristics of a good test are reliability, validity and practicality," jechuun tarreessa. Akka yaada barreessaa kanaatti namni qormaata qopheessu kamiyyuu amaloota qormaanni gaariin qabaachuu qabu kanniin hubachuu bannaan qormaata fudhatama qabu qopheessuun baay'ee rakkisaa akka ta'e ibseera. Amaloonni qormaataa kanneen akka qabatamummaa (authenticity) fi dubdeebii (wash back) qormaata keessatti hammatamuu qabu. Kanaafuu, qormaanni tokko gaariidha jechuuf amaloota gaarii qormaanni tokko qabaachuu qabu qabaachuu qaba. Qorannoo kana keessatti amaloota qormaataa keessaa ga'umsa qabiyyee moodelaa qormaataatu ilaalama.

2.4.1. Gahumsa Qabiyyee (content validity)

Beektonni adda addaa gahumsa qabiyyee qormaataa haala kanaan ibsu. Kanneen keessaa Bachman,(1990:46) ga'umsa qabiyyee yoo ibsu,"The extent to which the selection of tasks, one observes in a task taking situation is representative of the larger set of tasks of which the test is assumed to be a sampel."Akka yaada kanaatti adeemsa qormaata qopheessuu keessatti gaaffilee amma barbaachisan filachuun kan qabiyyee barnootichaa bakkan bu'u ta'uu qaba.Haaluma kanaan qormaanni tokko ga'umsa qabiyyee qaba kan jedhamu yoo dhimmoota qabiyyee barnootaa baratame haala walmadaaluun kan bakka bu'u ta'edha.Akkasumas kaayyolee barnootaa kan calaqqisiisu yoo ta'e qormaatiichi ga'umsa qabiyyee qaba jechuudha. Oller,(1979:44) "The validity of test is related to how well the test does what is supposed to do namely to inform us about the examinations progress towards some goal in curriculum or course of study or differentiate level of the ability among various examinees on same task." Yaada kanarraa akka hubatamutti gahumsi qormaataa galma barbaadameef sana bakkaan gahuu isaatiif jijjiirama fidan maal maal akka ta'e ittiin madaaluuf faayidaa akka qabu hubachiisa.

Hughes,(1989) "A test saide to be have content validity if its content constitutes a representative sample of the language skills,structure etc .The greater at test's content validity, the more likely it is to be an accurate measure of what it is supposed to measure." Yaada kanarraa akka hubatamutti qormaanni tokko ga'umsa qaba kan jedhamu qabiyyee waan baratamee kan hammatu ta'edha. Akkasumas qormaanni yoo ga'umsa qabaate sirriitti waan kaayyeffate sana galmaan ga'a.

Haaluma kanaan qorannoo kana keessatti qorataan ga'umsa qabiyyee moodeela qormaataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 kitaaba abarataa kutaa 9fi

10 waliin walbira qabuun qaacceessuu irratti fuulleffatee qorannoo kana gaggeesseera.

Qormaanni tokko waan madaaluu barbaanne sirriitti yoo madaaleefi kaayyoon yoo walsimate gahumsa qaba jedhama. Sababni isaas qormaanni tokko kan madaaluu danda’u waan madaaluuf kaayyeffame malee kan biraa tahuu hinqabu.

Gahumsi haala walii galaan yeroo ilaalamu, fudhatama qabaachuu qormaata kennamee ykn dameelee hammachuu qabu handhuura godhachuun waan madaaluun irra jiru madaaluu jechuudha. Adeemsa qormaata qopheessuu keessaa gaaffilee hamma barbaachisan filachuun, dhimmoota barataman hedduu isaanii keessaa hamma barbaachisoo ta’an filanii bakka buusuudha, jechuun kaaha. Haaluma kanaan qormaanni tokko gahumsa qabiyyee haala gaariin guuteera kan jedhamu yoo dhimmoota meeshalee barumsicha keessatti eeraman haala walmadaalaa ta’een qormaata keessatti qopheessedha. Akkasumas, kaayyoolee barumsichaa haala ifaa ta’een yoo mul’ise gahumsi qabiyyee eegameera jehdama.

Qormaanniifi meeshaaleen madaallii biraa mana barumsaa keessatti faayidaa adda addaa kennu. Fakkeenyaaf qormaanni gahumsa filachuufi ramaduuf nifayyada. Qormaanni kenna adda (aptitude) milkaa’ina gochaawwan barnootaafi hojii fuuladuraa tilmaamuuf nifayyada. Qabxiin asirratti xiyyeeffatamee meeshaaleen qormaataa faayida qabeessaafi hojiitti kan hiikaman akka tahuu qabanidha. Gosti meeshaalee fayyadamnu ykn akkaataa bu’aan isaa itti fayyadu hundi isaanii amala walii qabaatanis, amaloota baay’ee barbaachisan kanneen keessaa gahumsadha.

Qabxii qormaata tokkoo sirriitti qaaccessuf gahumsi qormaatichaa baay’ee akka barbaachisaa ta’eefi gahumsa qabaachuu akka qabu beektoonni baay’een nimirkaneeessu.

Kanneen qormaata qopheessan gahumsa qabiyyee kana galmaan gahuuf gaaffilee qormaata keessatti gaafatan beekumsa barattoonni dhimma barnootichaa keessatti

argatan wajjin walsimsiisuu qabu. Akkasumas gosni qormaatichaa qalbii guutuun irratti xiyyeeffachuun gahumsa isaa eegee dhihaachuutu irra jiraata.

Yaada kanaan walqabatee Kifle (1995:34) akka armaan gaditti ibseera:

Content validity is important for test. The test behavior serves as a sample, and the important question is whether the test items do, infact, constitute a representative sample of behavioral stimuli. It is also appropriate for skill and knowledge licenser.

Gahumsi qabiyyee qormaataa beekumsa afaanii yookiin dandeettiiwwan afaanii qoratamu sirriitti bakka bu’u odeeffannoo qabxii qormaataa kan agarsiisuu danda’udha. Yaada kana Weir, (2005) irratti yoo ibsu: “Validity is perhaps better define as the extent to which a test can be shown to produce data, i.e., test scores, which are an accurate representation of a candidate’s level of language knowledge or skills.” Sababoota gahumsa qabiyyee qormaataa daangeessan keessaa inni ijoofi guddaan qabiyyee kitaaba keessatti barataman hammatamuu dhabuudha.

Ga’umsa qabiyyee qormaataa mirkaneessuuf qormaanni of eeggannoon qophaa’uu qaba. Ofeeggannoo godhamu keessaa inni guddaan baafata qabiyyeefi kaayyoo agarsiisu fayyadamuudha. Haaluma walfakkaatuun Bachman, (1990) yoo ibsu ”A test blue-print is a test plan or guide constructed by attest constructor with the singular purpose of ‘examining’ the major and important sections of a course of study or a battery of tests.” Kanaaf baafata qabiyyee gargaaramuun qabiyyeewwaniifi kaayyoowwan gurguddaan barnootaa qormaata keessatti walsimachuu mirkaneessuuf gargaara. Gabaabumatti baafata qabiyyeefi kaayyoo fayyadamuun gaaffileen qormaataa haala xiyyeeffannoo barnoota keessatti kennameefiin akka qophaa’an gochuuf gargaara.

Ga’umsi qabiyyee qormaataa karaa adda addaa madaalamuu akka danda’u beektonni garaa garaa ibsaniiru. Haaluma kanaan Sireci (2014) akka ibsetti

madaalliin ga'umsa qabiyyee qormaataa karaa doomenoota afuriin madaalamuu akka danda'u ibseera. Doomenoonni kunis doomenii hiikaa (domain definition),doomenii bakka bu'aa (domain representation), doomenii walsimannaa (domain relevance)fi mijaa'ina adeemsa qophii qormaataa (appropriateness of test construction procedures)dha. Akka hayyuu kanaatti qormaanni tokko erga dhihaatee barattoonni qoramanii booda ga'umsa qabiyyee qabaachuu isaa kan ittiin madaalamu karaa doomenii walsimannaa (domain relevance) akka ta'e ibseera. Yaada kanarraa akka hubatamutti qormaanni qophaa'u tokko qabiyyee barnoota baratame waliin haala walsimannaa qabuun qophaa'uufi qophaa'uu dhabuu isaa hubachuuf doomeniin kun kan nu gargaaru ta'uusaati. Haala kana bu'uura godhachuun qorataan qabiyyee moodelaa qormaata barnoota Afaan Oromoo kutaa 10 kan bara 2007 qabiyyee barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 waliin walsimannaa qabaachuu isaanii qaaccessseera.

Walumaagalatti qormaanni tokko qormaata gaarii kan jedhamu amaloota qormaata gaariin qabaachuu qabu guutuu qabuufi kaayyoo barbaadame sana galmaan ga'uu qaba.

2.5. Barbaachisummaa Qormaata Afaanii

Qormaanni afaanii barsiisuu afaanii irraa addaan bahuu hindanda'u. Afaan barsiisuun jiraannaan afaan qoruunis nijiraata. Akkuma barnoonni afaanii kaayyoo adda addaa qabu, qormaanni afaanis kaayyoo adda addaa qaba.

Hayyoonni adda addaa kanneen walitti qabanii yoo ibsan kaayyoolee qormaataa hedduu keessaa muraasni kanneen gaditti tarreeffaman. Akka Jawaar,(2007) Bachman,(1990) waabeffachuun ibsetti: “Qormaanni dandeettii barattootaa lakkoofsaan kaa'uuf (Grading) kan fooyyee qaban filachuuf (Selection) Waraqaa ragaa kennuuf (Certification) barumsa sadarkaa eeggate (standardized education) kennuuf fayyada.” jechuun ibsa.

Qormaanni kaayyoo adda addaa qaba. Qormaanni kan qophaa’u akka meshaa jajjabeessa barachuu barattootaa onnachiisuu yookaan gahumsa barattootaa sakatta’uuf ta’a. Yaada kana Nugussie (2002:41) yoo ibsu, “Tests have different purposes. They may be constructed primarily as an instrumenet to reinforce learning and to motivate the student or primarily as a means of assessing the student’s performance in the language,” jedha. Qormaanni faayidaa adda addaa qaba. Faayidaan kunis barattoota haamlee akka argatan gochuuf gargaara.

Haaluma kanaan qormaanni moodeelaa Afaan Oromoos tajaajila armaan olii kanneen barattootaaf argamsiisa. Akkasumas qormaata Afaan Oromoo guutuu biyyaan qophaa’ee laatamuuf barattoota shaakalchiisa. Qormaanni moodeelaa akkuma qormaata biyyolessaa qulqullina barnoota biyyaa safaruufi to’achuuf barbaachisummaan isaa dabaluu, qormaanni moodeelaas dabalaa deemuu qaba.

Qormaanni moodeelaa Afaan Oromoo akka odeeffannoon Biiroo Barnoota Oromiyarraa argame ibsutti bara 2005 Biiroo Barnoota Oromiyaatin qophaa’ee kennamuu eegale. Kunis qormaata Afaan Oromoo guutuu biyyolessaa Itiyoophiyaatti qophaa’uuf barattoonni naannoo Oromiyaa kutaa 10 akka shaakalaniif Biiroon Barnoota Oromiyaa qopheessee dhiheessudha. Kana malees qophii qormaata biyyolessaaf haala mijeessuu, qabxii argamsiisuu, dorgommii adda addatiif qopheessuuf faayidaa kenna.

Akkuma qormaanni guutuu biyyaatti fudhatamu imaammata waaltessuufi cimsuu, barattoonni dandeettii gonfachhuusaanii madaaluuf, akkasumas akka barattoonni beekumsa haala eegameen argatanii milkaa’uu kan ittiin safarru akka safartuutti kan gargaaraaru ta’e qormaanni moodeelaas barbaachisummaansaa ta’uu qaba. Qormaanni tokko gosoota gaaffii garaagaraatiin qophaa’uu danda’a.

2.6 Gosoota Gaaffii Qormaataa/Test Items

Qorannoo qormaata afaanirratti gaggeeffaman adda addaa irraa akka hubatamutti gosti gaaffii hojiirra oole bu'aa barattootaarratti dhiibbaa qabaachuu danda'a. Gosoonni gaaffii adda addaa barattoota garaagaraatiin haalli isaan itti ilaalaman garaagara. Kana jechuun barattoonni tokko tokko gaaffii deebii gabaabaa irratti firii gaarii yoo galmeessisan barattoonni kan biroo ammoo gaaffii filannoo irratti firii gaarii galmeessisu.

Gosoota gaaffii hedduu isaaniitti fayyadamne qormaata yoo qopheessine qormaaticchi baay'ee barbaachisaafi milkaawaadha. Gosoonni gaaffii dandeettii afaanii isa tokko qoruu danda'u isa biraammoo qoruu dhiisu danda'a. Yaada kanaan yaada walsimu Alderson (1995) yoo ibsu “--- it is likely that particular test methods will lend themselves to testing some abilities, and not be good at testing others.” Akka yaada kanarraa hubannutti dandeettii tokko gosa gaaffii tokkoon qoruu akka dandeenyuufi gosa gaaffii tokkoon dandeettii hunda qoruu akka hindandeenyedha. Yaada kanaaf akka fakkeenyaatti yoo ilaalle, gosa gaaffii filannootiin akkaataa barataan tokko jechoota itti sagaleessu qoruu rakkisaadha. Alderson itti fufuun “ In general, the more different methods a test employs, the more confidence we can have that the test is not biased towards one particular method or to one particular sort of learner.” Akka yaada kanarraa hubachuun danda'amutti gosoota gaaffii adda addaa qopheessuun qormaanni dhiibbaa barattoota tokko tokkoratti akka hinfinne hambisuun nidanda'ama jechuudha.

2.7. Walitti Dhufeenya Afaan Barsiisuufi Afaan Qoruu

Afaan barsiisuun jiraanaan afaan qoruu is nijiraata. Afaan qoruu karaa tokkollee afaan barsiisuurraa karaa ittiin addaan bahu hinqabu. Afaan qoruu calaqqee haala ittiin afaan barsiisuuti. Yaada kana Kifle (1995) yeroo ibsu, “In no way should testing be separated from teaching. Testing should be a reflection of the

way we teach,” jedha. Qormaanni sadarkaa kutaa, adeemsa barsiisuu keessatti ciminaafi dadhabbina barattootaa beeknee mala ittiin barsiisnu murteessuufi kallattii waliigalaa sagantichaa agarsiisuuf tooftaa nu dandeessisudha.

Adeemsa baruu-barsiisuu keessatti afaan barsiisuufi qormaata gidduu walitti dhufeenya jabaatu jira. Walitti dhufeenyi isaanii kunis kan wal-keessa seeneefi kan addaan bahuu hindandeenye waan ta’eef ilaalcha garaagaraa kaahuun ulfaataadha. Barnoonni walitti fufinsaan deemu hundi qormaata akka dameetti fudhatee deema. Kanaaf, barsiisuufi qoruun kan walirraa addaan bahuun deemu hindandeenyedha.

Qormaanni qophaa’u tokko hidhata baruufi barsiisuu waliin hidhata cimaa qabaachuu qaba. Haalli qormaanni itti gaggeeffamu kan yeroo durii kan ammaa irraa adda ta’uusaati. Kunis qormaanni yeroo ammaa qophaa’u walqunnamtii bu’uura taasifachuun ta’uutu hubatama.

Yaadolee kanatti dabaluun barsiisuufi qoruun waldeeggaraa walfaana akka isaan deeman beekunis barbaachisaadha. Kana jechuunis, kitaabni barumsaafi tooftaan barsiisuu yoo jijjiiramu, akkaataan qormaataafi qabiyyeenis nijjijjirama. Kun immoo, walitti dhufeenya gidduu isaanii jiru jabeessa. Bachman, (1990) faayidaa qormaataafi barbaachisummaa walitti dhufeenya afaan barsiisuufi qoruu gidduu jiru yeroo ibsu: “Language tests can be valuable sources of information about the effectiveness of learning and teaching. They can also be used as sources of feedback on learning and teaching.” jedha. Hiikni isaas qormaanni afaanii galmaan ga’iinsa baruu-barsiisuu haala gaariin deemuun isaa kan keessatti hubatamudha. Akkasumas, baruu-barsiisuun gaggeeffame akka gabbatu gochuuf gargaara kan jedhudha.

Kanaafuu, qormaanni qabiyyee gurguddoo ta’an kan yeroo barnoonni gaggeeffamu irra darbaman, kan keessatti irra deebi’anii hubatamaniifi kan keessatti jabeessaniidha. Kana malees, barnoonni daree keessatti gaggeeffamu

gara fuula duraatti haala gaariin akka fooyya'u gochuuf yaada barbaachisoo ta'an argachuuf gargaara.

Qoruu keessatti barsiisaan gaaffilee itti aananiif deebii argachuu danda'a: Barattoonni dammaqinaan hirmaachuufi hirmaachuu dhiisuu isaanii beekuu nidanda'a. Dhiyaatinni (approach) isaanii gaariifi badaa akka tahe, kaayyoon barnootaa galmaan gahuufi gahuu dhiisuu isaa deebii argata. Egaa, barsiisuufi qoruun gochaalee walkeessa jiranidha. Heaton,(1990:8) Walitti dhufeenya gochaawwan kanaa yeroo ibsu, "Both testing and teaching are so closely interrelated that it is virtually impossible to work in either field with out being constantly concerned with the other," jedha.

Qoruufi barsiisuun kan wal-malee jiraachuu hindandeenyeefi faayidaa waliinii qabaachuu isaanii beektonni baay'ee irratti waliigalu. Bachman, (1990) qoruun adeemsa barsiisuuf bu'aa akka qabu ni amana. Qoruun karaa barsiisaan duub-deebii (feed-back) ittiin argatu keessa karaa isa tokkodha. "Language tests are frequently used as source of information in evaluating the effectiveness of different approaches to language teaching as a source of feed-back on learning and teaching. Language tests can thus provide a useful input into the process of teaching," jedha. Kanarratti qabxiin guddaan, gosti qormaataa haalaan mijaawaafi ijaaraa ta'uu qaba. Kana yoo hinta'iin barsiisaan, barataaniifi hojjetaan bulchiinsaa biraan dogoggora keessa seenuu danda'u. Qormaanni dogoggoraan barsiifata qo'annaa barataa gara dogoggoraatti geessa. Yaada kana Nugussie (2002) yeroo ibsu,

The point here is the kind of test should be of very appropriate and very constructive, otherwise teachers, students and other administrative works may be mislead. Invalid tests may direct students to wrong study habits. The relationship of teaching and testing is said to be backwash effect, jedha.

Ogummaan barsiisummaa fooyya'insa qormaataarratti karaa sadiin gumaacha godhuu nidanda'a: ofii isaanii qormaata gaarii barreessu; namoota biraa adeemsa qormaataa keessatti hirmaatan gargaaruu danda'uufi qormaata isaanii akka fooyyessan boordii qormaataafi ogeessota qormaataarratti dhiibbaa godhuu nidanda'u. Hughes, (1989:18) yaada kan yeroo ibsu: "I believe that the teaching profession can make three contributions to improvement of testing: they can write better tests themselves; they can enlighten other people who are involved in testing processes; and they can put pressure on professional testers and examining boards, to improve their tests."

Walumaa galatti, qormaata gaarii jechuun barsiisuu gaarii jechuudha; barsiisuu gaarii jechuun barachuu gaarii jechuudha. Tooftaan qophii qormaataa gaariin fooyya'ina barnoota fida. Garuu, qophii qormaataa yaraan qulqullina barnootaa fooyyessuuf gufuu ta'a. Egaa qormaanni barsiisuufi barachuu gaarii yoo cimse qajeelfama barsiisuufi barachuu gaarii waliin itti fufuu qaba Kanaaf qormaanni qophaa'u ga'umsa qabiyyee fi qulqullina qabachuu qaba.

2.8. Sakatta'a Barruu Walfakkii

Mata-duree kana jalatti qorannoowwaan gahumsa qabiyyee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo ammaan dura namoota garaa garaatiin hojjetaman hinjiraatiin malee, qorannoo kana wajjin amma tokko walfakkaatan kaa'amanii jiru.

Jaayilaan (2007) mata-duree "Qaaccessa Gahumsa Qabiyyee Qorumsa Guutuu Biyyaa Xumura Kutaa 10: Barumsa Afaan Oromoo /2006/" jedhurratti qorannoo gaggeesseera. Kaayyoon qorannoo isaa: Gahumsa qabiyyeewwan qorumsa guutuu biyyaa xumura kutaa 10 Afaan Oromoo 2006 keessa kenname, qabiyyeewwan kitaaba barataa, silabasii kutaalee 9 fi 10 keessa jiran waliin walcinaa/ maddii qabuun gahumsicha sakatta'uufi qaaccessuu ta'a. Bu'aan argannoon gahumsi qabiyyee qormaatichaa gad-bu'aadha kan jedhudha.

Jawaar (2007) mata duree “Qaaccessa Ga’umsa Qabiyyee Qorumsa Guutuu Biyyaa Afaan Oromoo Kan Kutaa 10 (2004-2006)” jedhurratti gaggeesseen kaayyoon qorannoo isaa qormaanni guutuu biyyaa baroota kanneenii ga’umsa qabiyyee qabaachuu yookiin qabaachuu dhabuu adda baafachuudha. Bu’aan qorannoosaas qormaanni Afaan Oromoo guutuu biyyaa ga’umsa qabiyyee hinqabu kanjedhudha.

Qorannoowwan olii kanneen yoo ilaalle ga’umsa qormaata guutuu biyyaa Afaan Oromoo kutaa 10 irrattidha. Kaayyoon isaanii walitti dhufeenya qabiyyeewwan kitaaba barataafi qabiyyeewwan qormaata biyyolessaa gidduu jiru qaaccessuudha. Kunis qorannoon kun gahumsa qabiyyee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo irratti ta’ee kaayyoon qorannichaa ga’umsa qabiyyee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 qaaccessuudha. Mala qorannoon qorataan qorannoo kana keessatti gargaarame malaqorannoo ammamtaatti (quantitative method of research) gargaarameera.

3: SAXAXAAFI MALAA QORANNICHAA

3.1. Saxaxa Qorannichaa

Qorannoon kun ga'umsa qabiyyee qormaataa qaaccessuu irratti xiyyeeffachuun kan gaggeeffamudha. Kaayyoon qorannoo kanaa ga'umsa qabiyyee qormaata moodelaa Afaan Oromoo kan bara 2007 qaaccessuudha. Malli qorannoo kana keessatti dhimmi itti bahame mala qorannoo ammamtaati. Sababni isaa odeeffannoon qormaata moodelaafi kitaaba barataa irraa argame lakkoofsaan ibsama waan ta'eefidha. Akkasumas tooftaan ga'umsa qabiyyee ittiin qaaccessan garaa garaa akka jiran Sireci (2014) ibseera. Kanneen keessaa qorannoo kana keessatti tooftaa (method) qorataan gargaaramuun qorannoo kana gaggeesse tooftaa walsimannaa (alignment method) dha.

3.2. Mala Qorannichaa

Kutaa kana keessatti mala qorannichaa, madda ragaalee, meeshaalee ragaan ittiin funaanamuufi adeemsa qorannichaatu dhiyaata. Qorannoon kun gahumsa qabiyyee qormaataa moodeelaa Afaan Oromoo bara 2007 qaaccessuuf kan adeemsifamedha.

Malleen qorannoo hayyoonni adda addaa ibsa kennaniiru. Haaluma kanaan Creswell, (2009) akka ibsetti amala odeeffannoofi kaayyoo qorannoorratti hundaa'uun malli qorannoo lama dha. Isaan kunis mala qorannoo ammamtaa (quantitative research) fi mala qorannoo akkamtaa (qualitative research) dha. Malli qorannoo ammamtaa odeeffannoo argame lakkoofsaan dhiheessa. Malli qorannoo akkamtaa odeeffannoo argame haala ibsaan yookiin himamsaan qaaccessa.

Akkasumas toorri interneetii kaa'utti :

The evidence gathered through quantitative research can then be used in mathematical models to identify trends, or predict future performance. Whereas qualitative research used to analyses data that gathered by interviews, observations, notes & descriptions of behavior & motivations.

Yaadolee olii kanneen irraa wanti hubatamu malli qorannoo akkamtaa odeeffannoo karaa afgaaffii,daawwannaa fi dokomentii sakatta'uu qaaccessuuf akka gargaaru yoo ta'u malli qorannoo ammamtaa ammoo odeeffannoo lakkoofsaan argaman qaaccessuuf akka gargaaru hubatma.Kana bu'uura godhachuun qorataan mala qorannoo ammamtaatti gargaaramuun raga bargaaaffii barsiisota irraa argate qaaccessseera.

3.3. Mala Qaaccessa Ga'umsa Qabiyyee Qormaataa

Tooftaa yookiin malli qaaccessa ga'umsa qabiyyee qormaataa karaa adda addaan akka gaggeeffamuu danda'u beektonni ni kaasu. Kanneen keessaa Sireci (2014) tooftaan ga'umsa qabiyyee qormaataa ittiin madaalan:

There are a variety of methods that could be used to evaluate the degree to which the content of the assessment is congruent with the testing purposes. Same methods are based on traditional notions of content validity, while others are based on newer notions of test curriculum alignment. Almost all methods involve subject matter experts.Evaluating test content validity has four domains. Domain definition, domain representation, domain relevance and appropriateness of test construction procedures__ give us a framework for evaluating test content.

Akka yaada kanarraa hubatamutti qabiyyeen qormaataa tooftaa garaagaraan madaaluu danada'eenya. Tooftaaleen/maloonni kunis mala ilaalacha duriifi mala ilaalcha ammaa irratti bu'ureeffachuun kan gaggeeffamudha. Maloonni

madaallii ga'umsa qabiyyee qormaataa beektota hubannoo qormaataafi barnootichaa qabaniin odeeffannoo irraa argameen caalmaaatti raawwatama.

Yaada kana bu'uura godhachuun qorataan qormaata moodelaa barnoota Afaan Oromoofi kitaaba barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 irratti hubannoo qaban barsiisota barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi10 barsiisan irraa odeeffannoo fudhachuun qorannoo kana gaggeesseera.

3.4. Madda Ragaalee

Maddi odeeffannoo qorannoo keessatti baay'ee barbaachisaadha. Odeeffannoon kunis maddoota adda addaarraa argama. Haaluma kanaan, qorataan qorannoo kanaaf maddoota odeeffannoo qormaata moodeelaa Afaan Oromoo bara 2007fi kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 ti. Qorannoon kun qaaccessa gahumsa qabiyyee moodelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 irrattiidha. Waan kana ta'eef odeeffannoowwan waraqaa moodeelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 irraa argamuufi kitaaba barataa Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 waan ta'eef odeeffannoon waraqaa qormaataafi kitaabilee kanneen irraa argaman odeeffannoo sadarkaa tokkoffaa jedhamu. Qabiyyeewwanfi gosoota gilgaalota kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoo kutaalee 9 fi10 keessa jiran qabiyyeewwaniifi gosoota gaaffilee qormaaticha keessa jiran waliin walitti dhufeenya qabaachuu isaanii qaaccessuuf kitaabni barataa akka madda odeeffannoo tokkootti fudhatamee jira. Kitaabni barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 boqonnaa adda addaa 18,18 walitti boqonnaawwan 36 qabu. Qormaata moodeelaa barnoota Afaan Oromoo xumura kutaa 10 kan bara 2007 qabiyyeewwan ofkeessatti hammateen baay'ina gaaffii 80 qaba.

Maddi raga lammaffaan barsiisotadha. Barsiisota manneen barnootaa sadarkaa lammaffaa lamaan Godina Horroo Guduruu Wallaggaa Aanaa Horrootti mana

barumsaa Saqalaa sadarkaa 2^{ffaa} fi mana barumsaa Daaddoo Siree Budoo sadarkaa 2^{ffaa} kutaa 9 fi 10 Afaan Oromoo barsiisan ja'an (6) isaanii akka iddattootti fudhachuudhaan waa'ee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 odeeffannoon irraa fudhatameera

3.5 Meeshaalee Funaansa Ragaalee

3.5.1 Qaacceessa Moodela Qormaataa

Qaacceessa dookimantii jalatti qorataan qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 qabiyyeewwan qormaataa keessatti hammataman adda baasuun odeeffannoo barbaadu argachuufi qaaccesuuf akka tolutti akkasumas qabiyyeewwan kitaaba barataa kutaa 9 fi 10 ragaa irraa argateera.

3.5.2. Bargaaffii,

Meeshaalee odeeffannoon ittiin funaanamu keessa tokko mala bargaaffiiti. Bargaaffiin barsiisotaa raabsameera. Bargaaffiin barsiisotaaf dhiyaate kun bargaaffii banaa (open-ended) gaaffii shanidha.

Yalew (2006:178) akka ibsetti unki bargaaffii tokkoo odeeffannoo kennitoota biratti hawwatamaafi haalaan kan dubbifamu ta'uu qaba. Kunis deebii kennitoonni odeeffannoo barbaachisaata'e akka kennan isaan taasisa. Akkasumas deebiin kenname caalmaatti qabatamummaansaa akka dabaluu taasisa. Gama biraatiin gosoota bargaaffii banaafi cufaatti gargaaramuun hanqina tokko qabu inni tokko cufa waan ta'eef qorataan haala kana yoo fayyadame qorannichi bu'aa qabeessa akka ta'u ibseera. Haaluma kanaan qorataanis bargaaffii kutaa adda addaa qabu barsiisotaaf qopheessee raabsuun ragaa funaannateera.

Odeeffannoon barsiisota irraa argamu mala qormaata madaaluu walitti firoomsuun odeeffannoo fudhachuun bu'aa qabeessa akka ta'e Sireci (2014)

ibseera. Haata’u malee qorataan odeeffannoo barsiisota irraa karaa bargaaftiin fudhateera.

3.6. Mala Iddatteessuu

Malli iddateessuu qorannichaa itti adeemsifamu garee uummata qorannoo (population) keessaa uummata akka gareetti fudhataman iddattoo fudhachuudhaan qorannoon gaggeeffama. Yaada kana ilaalchisee Yalew (2006) mala iddatteessuu kana irratti xiyyeeffachuun haala armaan gadiin ibsa.

የንጥናድ ዘዴ ተመራማሪው የጥናቱን ተሳታፊዎች የሚመርጠው ከጥናቱ ዓላማ አንፃር ነው። እንደሚታወቅ የሚፈልገውን መረጃ ኖሮአቸው ልሰጡኝ ይችላሉ? የትኞቹ የጥናቱ አካላይ አባላት በጥናቱ ብሳተፉ አስፈላጊውን ማረጃ ላገኝባቸው እችላለሁ? የሚሉትን ጥያቄዎች በማንሳት የጥናቱን ዓላማ ለማሳካት ሰዎችን ወይም ሌሎች ነገሮችን ይመርጣል። በዝህ የንጥናድ ዘዴ ተመራማሪው ማንን መውሰድ እንደለበት የሚወስነው ራሱ ነው። እነዝህ በጠናቱ ውስጥ ቢካተቱ የዳበረ ፣ የጠለቀና የሰፋ ማረጃ ይሰጡኛል ከሚል ግላዊ ግምገማ በመነሳት ይመርጣቸዋል (ገጽ 132)።

Yaada kanarraa akka hubatamutti qorataan tokko mala iddatteessuu yeroo gargaaramu amala qorannoofi kaayyoo qorannoo irratti hundaa’uun odeeffannoo isaaf iddattoota filachuu danda’uusaati. Yaada kana bu’uura godhachuun qorataan iddattoofi mala iddatteessuu haala kanaan gargaarameera. Qormaata moodeelaa bara sadii (2005-2007) keessaa qorataan qormaata moodeelaa bara 2007 fudhachuun qorannoo irratti gaggeesseera. Sababni qormaata moodeelaa bara 2007 fudhatameef qorataan dhiheenya baraafti odeeffannoo sirrii irraa nan argadha amantaa jedhuunidha. Kanas mala iddatteessuu akka kaayyoo(purposive method of sampling) fayyadamuu mul’isa

3.7 Adeemsa Qorannichaafi Tooftaalee Xinxala Ragaalee

Qorataan qabiyyeewwaniifi gosoota gaaffilee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 keessatti kennaman, qabiyyeewwaniifi gosoota gilgaalotaa kitaaba barataa Afaan Oromoo kutaalee 9fi 10 keessa jiran waliin wal-cinaa qabuun madaaluun qaaccessseera. Qabiyyeewwaniifi dandeettiiwwan kanneen kitaabaafi qormaataicha keessa jiran hunda isaanii fudhachuudhaan itti fayyadameera. Qorataan kun adeemsa qorannoo kanaa akka armaan gadii kanatti hojiirra oolcheera. Adeemsi qorannichaas:

1. Qabiyyeewwan kitaaba barataa Afaan Oromoo kutaalee 9fi 10 keessa jiranii faca'iinsa qabiyyeewwanii kanneenis cuunfuun gabatee keessatti kaa'eera.
2. Qabiyyeewwan qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} kan bara 2007 kana addaan baasuun faca'iinsa isaanii gabatee keessatti tarreessera. Faca'iinsaafi walitti dhufeenya qabiyyeewwan kitaaba barataa Afaan Oromoo kutaalee 9fi 10 fi qabiyyeen qormaata moodeelaa gabatee tokko keessatti haala qaaccessuuf mijatutti kaa'amaniiru. Wayitiin qabiyyeewwaniif kenname lakkoofsaafi dhibbentaatiin kaa'ameera. Sababnisaa xiyyeeffannoon qabiyyeewwaniif kennamerratti hundaa'uun qormaanni moodeelaa qophaa'uu isaa adda baasuuf mijaa'ina waan qabuufidha.
3. Walitti dhufeenya qabiyyeewwan kitaaba barataa keessa jiraniifi gosoota gaaffileefi qabiyyeewwan qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 madalamaniiru. Walumaagalatti, bu'aan qaaccessa odeeffannoofi deebii gaafannoorraa argame madaalamuun hiikan itti kennameera. Kunis qormaataichi gahumsa qabiyyee qabaachuu isaa madaaluufi qaaccessurratti kan xiyyeeffatedha.

Odeeffannoo argamerratti hundaa'uun waa'ee gahumsa qabiyyee qormaatichaarratti yaada barbaachisaa ta'e kennamuun yaalameera. Dhumarratti, bu'aa qorannooratti hundaa'uun furmaanni barbaachisaa ta'ee gara fuuladuraatiif akka godhamu warra dhimmichi kun ilaalu hundaaf yaadniifi yaboon kennameer

4: XIINXALA RAGAALEE

4.1. Seensa

Kitaabileen barataa barnoota Afaan Oromo kutaa 9fi 10 kitaabilee barnootaa Ministeerri Barnoota Itoophiyaa qopheessu keesaa tokko ta'ee qabiyyeewwan boqonnaa garaagaraa hammatanii jiru. Kitaabni barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9 boqonnaalee 18 kanqabudha. Akkasumas kitaabni barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 10 s boqonnaa 18 qaba. Walumatti kitaabileen barnootaa kunniin boqonnaa 36 ofkeessatti hammachuun qabiyyee barnootaa garaa garaa qabu.

Boqonnaa kana jalatti ragalee garaagaraa sakatta'uun walitti dhufeenya qabiyyeewwan/ dandeettiiwwan kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 keessa jiraniifi qabiyyeewwan qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} Bara 2007 walcinaa qabuun qaaccessuudha. Qabiyyeewwan barnoota Afaan Oromoo kitaaba barataa keessatti akka mul'atutti dandeettii afaanii dhaggeeffachuu, dubbachuu, dubbisuufi barreessuufi jechootaafi seerluga akkasumas ogbarruudha. Qabiyyeewwan gilgaalotaa kitaaba barataa keessatti dhihaatan ogummaawwan kanneen shaakalshiisuurratti xiyyeeffatu. Yaaduma kana bu'ureeffachuun faca'iinsaafi sadarkaalee qabiyyeewwanii kitaaba barataa Afaan Oromoo kutaalee 9fi 10, qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10^{ffaa} bara 2007 keessa jiraniifi hariiroo qabiyyeewwan kanneen jidduutti mul'atu ilaalchisee kutaalee armaan gadii kana keessatti ibsamaniiru.

Qabiyyeewwan ogummaa kanneen barsiisuuf wayitiin ramadame gabatee gadii keessatti haala xiyyeeffannoon kennameen lakkoofsaafi dhibbentaan kaa'amaniiru.

Ragaaleen madda ragaalee adda addaarraa argaman lakkoofsaafi dhibbeentaan ibsa himaan qaaceffamanii hiikni itti kennameera. Qabiyyeewwan kitaaba

barataa kutaa 9fi 10fi wayitiin qabiyyeewwan kanneeniif ramadaman lakkoofsaafi dhibbentaa kaa'amaniiru. Akkasumas qabiyyeewwan qormaata moodeelaa gabatee keessatti lakkoofsaafi dhibbentaan kaa'amaniiru.

Odeeffannoon kitaa barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 qabiyyeefi wayitii qajeelcha barsiisaa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 keessa jiran haala gadiin qaacceffamaniiru. Faayidaan kanaa moodela qormaataa keessatti qabiyyeewwan dhihaatan qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti dhihaataniin hariiroo qabaachuu isaanii qaaccessuuf waan mijatuufidha.

4.2 Qaaccessa Ragaalee Kitaaba Barataafi Moodelaa Qormaataa Irraa

Argaman

Qaaccessi raga kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoofi moodela qormaataa irraa argaman haala itti aanee jiruun qaacceffamee jira.

Gabatee 1. Qabiyyeewwan barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 baruufi barsiisuuf dhihaatan

Lakk.	Qabiyyeewwan	Baay'ina Gilgaalaa kuta 9	%	Baay'ina Gilgaalotaa kuta 10	%	Ida'ama	%
1	Dubbisuu	29	23.2	50	31.65	79	27.92
2	Seerluga	26	20.8	24	15.19	50	17.67
3	Barreessuu	23	18.4	23	14.56	46	16.25
4	Dubbachuu	22	17.6	24	15.19	46	16.25
5	Ogbarruu	11	8.8	18	11.39	29	10.24
6	Dhaggeeffachuu	8	6.4	3	1.89	11	3.89
7	Hiika jechootaa	6	4.8	16	10.13	22	7.77
Ida'ma		125	100	158	100	283	100

Madda kitaaba barataa kutaa 9fi 10 bara 2005 ALI maxxanfame

Akka gabatee armaan 1 irratti hubatamutti qabiyyee kitaaba barataa kutaa 9fi 10 keessatti qabiyyeewwan garaagaraaf xiyyeeffannoon kennameera. Haaluma kanaan dandeettii dubbisuu shaakalamuu gilgaalota 79 (27.92%) kenname. Kana irraa wanti hubatamu dandeettii dubbisuuf xiyyeeffannaa olaanaatu kennameefii jira. Qabiyyeen kitaaba barataa kana keessatti sadarkaa lammaffaarratti xiyyeeffannoo argate seerlugadha. Kunis xiyyeeffannoo argateen gilgaalota 50 (17.67%) argateera.. Qabiyyeewwan barreessuufi dubbachuun xiyyeeffannoo gidduugaleessa argachuusaanii, kunis gilgaalonni walqixa 46 (16.25%) ta'an dandeeettii kanneen lamaaniif kennameera. Ogbarruun kitaaba kanneen keessatti gilgaalota 29 (10.24%) argateera. Qabiyyeewwan hiikni jechootaafi dandeettiin dhaggeeffachuu xiyyeeffannaa gadaanaa argataniiru. Akka gabatee 1 irraa hubatamutti lamaanuu 22(7.77%)fi 11(3.89%) walduraaduubaan argataniiru. Kun xiyyeeffannaa xiqqaa argachuu isaanii hubachiisa.

Gabatee 2 . Wayitii qabiyyee barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 barsiisuuf ramadame lakkoofsaafi dhibbentaan

Qabiyyeewwan	Baay'ina Wayitii	Wayitii %
Dubbisuu	79.4	27.57
Seerluga	51.52	17.89
Barreessuu	47.3	16.42
Dubbachuu	47.09	16.35
Ogbarruu	29.23	10.15
Hiika Jechootaa	21.79	7.6
Dhaggeeffachuu	11.73	4.07
Ida'ama	288	100

Madda qajeelcha barsiisaa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi10 bara 2005 ALI maxxanfame

Gabatee 2 olii kanarraa akka hubatamutti wayitiin qabiyyeewwan barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 barsiisuuf ramadame 288 keessaa qabiyyee dubbisuuf wayitii 79.4 (27.57%) ramadameera. Haaluma kanaan qabiyyee seerlugaaf wayitii 51.52(17.89%) tu ramadame. Qabiyyee kanneen lamaan yoo ilaalle xiyyeeffannoo guddaan dandeettii dubbisuuf laatameera. Qabiyyee dandettii barreessuufi dubbachuuf walduraa duubaan wayitii 47.3(16.42%) fi 47.09(16.35%) kennamuun xiyyeeffannoo walitti dhihaatu argataniiru. Qabiyyeen ogbaruus wayitii 29.23(10.15%) argateera. Qabiyyeewwan hiika jechootaafi dhaggeeffachuu walduraa duubaan wayitii 21.79(7.6%) fi 11.73(4.07%) ragachuun xiyyeeffannoon gadaanaan haa kennamuuf malee kitaaba barataa keessatti xiyyeeffannoo argataniiru. Qabiyyeewwan barnootaa Afaan Oromoo kutaa kanneen lamaaniif wayitii ramadameen qormaanni moodeelaa Afaan

Oromoo kutaa 10 bara 2007 xiyyeeffannoo argachuufi dhabuu ilaaluun barbaachisaadha.

Kanatti aansuun qabiyyeewwan qormaata moodeelaa Afaan Oromoo bara 2007 Biiron Barnoota Oromiyaa qopheesse gabatee itti aanu keessatti dhihaatu.

Gabatee 3 Qabiyyeewwan Qormaata Moodeelaa Afaan Oromoo Bara 2007
Keessatti Dhihaatan

Lakk.	Qabiyyeewwan	Baay'ina	%
1	Seerluga	14	17.5
2	Dhamjecha	9	11.25
3	Hiika jechootaa sirrii	5	6.25
4	Dubbisuu	7	8.75
5	Deebii sirrii haala galumsaa	6	7.5
6	Bakka duwwaa guutii	4	5
7	Hima sirrii ta'e	2	2.5
8	Hiika faallaa barbaaduu	4	5
9	Walaloo	6	7.5
10	Hima hennaarratti xiyyeeffate	8	10
11	Walqabsiiftuu	2	2.5
12	Ciigoo	3	3.75
13	Hibboo	2	2.5
14	Dubbii qolaa	3	3.75
15	Hiika jechaafi gaalee haala galumsaa	5	6.25
Ida'ama		80	100

Akka gabatee 3 olii keessatti agarsiifametti qabiyyeen qormaataa moodeelaa irratti qophaa'anii dhihaatan baay'inaan kudha shanidha. Haala sadarkaa hammadamaniin yoo ilaalaman seerlugni 14(17.5%) argachuun xiyyeeffannaa olaanaa argateera. Qabiyyeen dhamjichaa qormaata kana keessatti sadarkaa lammaffaarratti xiyyeeffannoo argateera. Kanas 9(11.25%) argachuusaa gabatee 3 olii kana irraa hubatama. Qabiyyeewwan ogummaa dubbisuu xiyyeeffannaan argateen sadarkaa arfaaffarraa jira. Kunis gaaffii 7(8.75%) kennameeraaf. Qabiyyee ogummaa dubbisuu qormaata kana keessatti sadarkaa arfaaffaarratti argama. Gama kitaaba bartaa keessatti sadarkaa tokkoffaarratti xiyyeeffannoon kennameera. Kanarraa wanti hubatamu qormaatan moodelaa qabiyyee dubbisuuf xiyyeeffannaa xiqqaa kennuutu hubatama. Karaa biraa qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti shaakalaman qormaata keessatti haala walitti dhiheenya qabaniin hinhammatamne. Gama biraatiin ammo qabiyyeewwan kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 keessatti dandeettiin barreessuu, dubbachuufi dhaggeeffachuu dhihaatanillee qormaata moodelaa bara 2007 kana keessatti hinhammatamne.

Gahumsii qabiyyee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 adda baafachuuf xiyyeeffannoo qabiyyeewwan gooroo ta'an garaagaraatiif kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 keessatti kennameefi xiyyeeffannoo qabiyyeewwan kanneeniifi qormaata moodeelaa keessatti kenname walcinaa qabanii ilaaluun barbaachisaadha. Qabiyyeewwan xiyyeeffannoon kitaaba barataa keessatti qabaniifi gaaffilee qormaata moodeelaa bara 2007 qabanirratti hundaa'uun sadarkeeffamanii gabatee itti aanu keessa kaa'amaniiru.

Akka Brown (2003) ibsetti qormaanni tokko ga'umsa qabiyyee qabaachuu kan danda'u haalli gaaffileen itti qophaa'an xiyyeeffannoo qabiyyeewwan garaagaraatiif kitaaba barataa keessatti kenname kan calaqqisiisu yoo ta'edha.

Gabatee 4. Hariiroo Qabiyyeewwan Kitaaba Barataa kutaa 9fi 10 fi Qormaata Moodeelaa Afaan Oromoo Bara 2007

Qabiyyeewwan	Kitaaba barataa keessatti Sadarkaa qaban	Qormaata moodeela Keessatti sadarkaa qaban
Dubbisuu	1	4
Seerluga	2	1
Ogbarruu	3	2
Hiika jechootaa	4	3

Gabatee 4 kana irraa akka hubatamutti kitaaba barataa keessatti qabiyyeewwan dubbisuu,seerluga,ogbarruufi hiiki jechootaa walduraaduubaan sadarkaa tokkoffaatii hanga arfaffaatti qabataniiru. Moodelaa qormaataa keessatti ogummaan dubbisuu sadarkaa arfaffaa irratti argama. Kanarraa waan hubatamu xiyyeeffannoon dubbisuuf moodela qormaataa keessatti qabu xiqqaa ta'uudha.

Gama kaaniin Bachman, (1990) akka ibsetti qormaanni tokko ga'umsa qabiyyee kan qabaatu qabiyyeewwan barsiifaman haala xiyyeeffannoo kitaaba keessatti qabaniin kan bakka bu'u akkasumas hariiroon/walitti dhufeenya kallattii qaban yoo ta'edha. Gama moodelaa qormaata barnoota Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 yoo ilaalamu haala qormaanni tokko xiyyeeffannoo qabiyyeewwan baratamaniin hin qophoofne. Hariiroo qormaanni kun qabiyyee barnootaa waliin qabu hariiroo shallaggii olitti argameen hariiroo faallaadha.

Gabatee gadii keessatti baay’inni gilgaalotaa kanneen gosoota gaaffii hagam akka qaban lakkoofsaafi dhibbentaan taa’aniiru.

Gabatee 5. Gosoota Gaaffilee Kitaaba Barnoota Afaan Oromoo kutaa 9fi10

Keessatti Shaakalaman

Gosoota gaaffii	Baay’ina	%
Afaaniin deebisi	78	25.66
Deebii barreessi	73	24
Keeyyatafi hima barreessii	37	12.17
Hiika jechootaa sirrii fi faallaa kenni	33	10.85
Filannoo	19	6.25
Bakka duwwaa guutii	17	5.59
Dhugaa/soba	13	4.27
Firoomsii	12	3.94
Sirna tuqaalee barreeffama keessatti fayyadamii	9	2.96
Deebii jala sararii	9	2.96
Gabatee guutii	4	1.31
Ida’ama	304	100

Gabatee 5 kanarraa wanti hubatamu gosoonni gaaffii garaagaraa kitaaba barataa kutaa 9fi10 keessatti hojiirra ooleera. Kanneen keessaa deebii afaaniin deebisiin 78(25.66%) qabachuun xiyyeeffannaaa olaanaa qabaateera. Deebii barreessiin xiyyeeffannaa sadarkaa lammaffaa kitaaba barataa kutaa 9fi10 keessatti argateen 73(24%) yoo ta’u gaaffiin jechoota walitti firoomsuufi gaaffiin filannoo walduraa duubaan 33(10.85%)fi 19(6.25%) argachuun kitaaba barataa keessatti sadarkaa arfafaafi shanaffaa argataniiru. Gaaffileen sirna tuqaaleetti fayyadamuun deebisi

9(2.96%) gaaffileen jala sararuu 9(2.96%)fi gaaffileen gabatee guutii 4(1.31%) argachuun kitaaba barataa keessatti xiyyeeffannoo xiqqaan kennameefii jira.

Gabatee 5 olii kana irraa wanti hubatamu kitaaba barataa kutaa 9fi 10 keessatti gosti gaaffilee baay'een hojiirra ooluu isaanii hubatama.Kun immoo barattoonni dandeettii garaagaraa akka gonfataniifi waan baratan sana ammam akka hubatan karaa adda addaa madaaluuf nama gargaara.

Akka beektonni adda addaa jedhanitti gosoonni gaaffii hojiirra oolan bu'aa barattootaarratti dhiibbaa qaqqabsiisuu danda'u. Heaton,(1988) akka ibsetti gosoonni gaaffii adda addaa barattoota garagaraatiin haalli isaan ittiin ilaalaman wal hinffakkaatu. Barattoonni tokko tokko gaaffiiwwan deebii gabaabaa kennan irratti firii gaarii galmeessu. Karaa biraa garuu barattoonni tokko tokko gaaaffilee filannoorratti firii gaarii argatu. Akka yaada kanarraa hubatamutti kitaaba barataa keessatti gosoonni gaaffii garaagaraa akkuma jiran qormaata keessattis gosoonni gaaffii garaagaraa hojiirra ooluu akka qaban nama hubachiisa.

Gama biraan qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 gosti gaaffii hojiirra oole filannoo qofadha. Gosoota gaaffii biroos qormaata moodeelaa keessattis hojiirra oolchuun danda'ama.Akka fakkeenyaatti bakka duwwaa guutii, deebii gabaabaa barreessii,walitti firoomsii gosa gaaffii filannootti dabalani qormaata kana qopheessuun danda'ama. Haata'u malee, moodeelaa qormaata Afaan Oromoo gosa gaaffii filannoo qofaa qabaachuun ammoo qormaaticchi ga'umsa qabiyyee isa dhabsiisa. Qopheessitoonni moodeela Afaan Oromoo akka qormaata guutuu biyyoolessaatti haa qopheessan malee qormaanni kun manuma barumsaa qormaaticchi itti kennametti sororama waan ta'eef gosoota gaaffii biroo itti dabaluun danda'ama. Haalli qophii qormaata guutuu biyyaa gosa gaaffii tokkoon, filannoo qofaan waan qophaa'uuf akka hanqina qabiyyee qabu qorattoonni adda addaa eeraniiru. Qormaanni guutuu biyyaa Afaan Oromoo haala

sorosuuf mijatuuf qophaa'uyyuu bakki qormaanni moodeelaa itti sororamu mana barumsaatti waan ta'eef hanga kana rakkisaa miti. Kanaaf, qormaanni moodeelaa gosoota gaaffii garaagaraan dhihaachuu danda'a.

Qaaccessi qabiyyeewwan moodeelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 fi qabiyyeewwan barnootaa Afaan Oromoo kutaa 9fi10 irratti taasifameera. Akkasumas gosoota gaaffii kitaaba barataa keessatti shaakalamaniifi gosoota gaaffii qormaata moodeelaa keessatti hojiirra oolan waldorgomsiisuun qaaccessi godhameera.

Beektonni adda addaa akka ibsanitti qormaanni tokko ga'umsa qabiyyee qaba kan jedhamu gosoota gaaffii kitaaba keessatti shaakalaman yoo calaqqisiisedha. Dhimma kana ilaalchisee Weir (2005) yoo ibsu,"There is also evidence in the literature that the format of a test can unduly affect the performance of same candidates. This makes it necessary to include a variety of test formats for assessing each construct rather than rely on a single overall measure." Yaada kanarraa hubatamu qormaanni dandeettii barattootaa akka madaaluuf gosoota gaaffii garaagaraa kitaaba barataa keessatti taa'een adeemsa baruufi barsiisuu keessatti shaakalaman akka qabiyyee hunda bakka bu'uun qophaa'uu qaba. Gosa gaaffii tokkoon barattoota madaaluun hanqina akka qabu nama hubachiisa.

4.3. Qaaccessa Deebii Barsiisotaa

Dhimma qormaataafi qabiyyee barnoota Afaan Oromoo ilaalchisee hubannoon barsiisota Afaan Oromoo bal'aadha. Kanarraa ka'uudhaan odeeffannoo barsiisonni qabiyyee kitaaba barataafi qabiyyee qormaata moodeelaa ilaalchisee kennan haala gadiin dhihaateera.

Qabiyyeewwan moodeelaa qormaata Afaan Oromoo bara 2007 haala xiyyeeffannoo kitaaba barataa keessatti kennameen walsimuu yookiin walsimuu

dhabuu ilaalchisee deebii barsiisonni kennan Xiyyeeffannoon qabiyyeewwan moodelaa qormaata bara 2007 keessatti kenname haala xiyyeeffannoo kitaaba barataa waliin wal hinsimu. Haata'u malee, haala qabiyyee qormaata moodeelaa kanarratti barsiisonni 3(50%) qabiyyeen dubbisuu gahaa akka hintaane baay'isanii mormaniiru ,barsiisonni 2(33.33%) dubbisuun gahaa akka hintaane yoo ibsan ,barsiisaan 1(16.67%) dubbisuu nan fudha jechuun deebisaniiru. Barsiisonni 5(83.33%) ogbarruun qormaata moodeelaa keessatti xiyyeeffannoo xiqqaan kan kennameef ta'uu ibsaniiru. Qaaccessa qabiyyee qormaata moodeelaa bara 2007 irratti taasifameen argannoon akka mul'isutti gaaffileen qormaata moodelaa haala xiyyeeffannoo qabiyyeewwan kitaaba keessatti dhihaataniin kan hinqophoofne ta'uu mul'isa.

Gama biraatiin gaaffii dandeettii afaanii keessaa kitaaba barataa keessatti shaakalamanii qormaata moodeelaa Afaan Oromoo bara 2007 irratti hindhihaanne jiruu gaaffii jedhuuf barsiisonni 4 (66.67%) dandeettii barreessuu,dubbachuufi dhaggeeffachuu jechuun yoo deebisan barsiisonni 2(33.33%) dandeettii barreessuufi dhaggeeffachuu jechuun deebisaniiru.

Gaaffii qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti xiyyeeffannoon guddaan kennameef jedhuuf deebii barsiisonni barreessanii kennaniin barsiisonni 3(50%) dandeettiiwwan dubbisuu, dubbachuufi barreessuu jedhaniiru.Barsiisonni 2(33.3%) dubbisuufi barreessuu yoo jedhan barsiisaan 1(16.67%) dandeettii dubbisuu jedhaniiru.Qaaccessi qabiyyee taasifameenis dandeettiiwwan kanneen kitaaba barataa keessatti xiyyeeffannoon guddaan godhameef walduraa duubaan dubbisuu, seerluga, barreessuufi dubbachhuudha ta'uun hubatameera.

Gaaffii moodelaa qormaata bara2007 keessatti dandeettiiwwan xiyyeeffannoon guddaan kennameef jedhuuf deebii barsiisonni barreeffamaan kennaniin barsiisonni 4(66.67%) seerlugaafi dubbissuu,barsiisaanni 2(33.33%) seerlugaafi

jechoota jedhanii deebii kennaniiru. Gosoota gaaffii kitaaba keessatti hojiirra oolan barreessi gaaffii jedhuuf barsiisonni 3(50%) filannoo, dhugaa/soba, bakka duwwaa guutii, walitti firroomsii, barsiisonni 3(50%) firoomsii, filannoo, deebii barreessii, gabatee guutii jedhaniiru. Qaaccessa taasifameenis gosoonni gaaffii kanneen kitaaba barataa keessatti bal'inaan jiraachuun mirkanaa'eera.

Gosoota gaaffii moodeelaa qormaata bara 2007 keessatti hojiirra oolan barreessi gaaffii jedhuuf barsiisonni 6(100%) filannoo qofaa akka ta'e ibsaniiru. Qaaccessi qabiyyee taasifameen gaaaffiin qormaata moodeelaa filannoo qofaan akka dhihaate mirkanaa'eera.

Qaaccessa godhameenis xiyyeeffannoon qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti qabaniin yaaduma barsiisotaa irraa argame mirkaneessa. Akka fakkeenyaatti dandeettiin dubbisuuf wayitiin ramadame 27.57%, seerlugni wayitii 17.89% fi barreessuun 16.42% qabaachuun xiyyeeffannoo guddaan laatameera. Gama biraatiin qabiyyeen ogbarruu 10.15%, hiikni jechootaa 7.6% fi dandeettiin dhaggeeffachuu 4.07% qabaachuun xiyyeeffannoo kennameeraaf.

Beektonni adda addaa akka ibsanitti qormaanni tokko ga'umsa qabiyyee qaba kan jedhamu gosoota gaaffii kitaaba keessatti shaakalaman yoo calaqqisiisedha. Dhimma kana ilaalchisee Weir (2005) yoo ibsu, "There is also evidence in the literature that the format of a test can unduly affect the performance of same candidates. This makes it necessary to include a variety of test formats for assessing each construct rather than rely on a single overall measure." Yaada kanarraa hubatamu qormaanni dandeettii barattootaa akka madaaluuf gosoota gaaffii garaagaraa kitaaba barataa keessatti taa'een adeemsa baruufi barsiisuu keessatti shaakalaman akka qabiyyee hunda bakka bu'uun qophaa'uu qaba. Gosa gaaffii tokkoon barattoota madaaluun hanqina akka qabu nama hubachiisa.

Akkasumas moodelli qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti barataman hunda kan hammatu miti. Akkasumas baay'ina xiyyeeffannoo wayitii ramadameef qabiyyee barataman qormaata keessatti akka hinhammatamne qaaccessa qabiyyee qormaataafi qabiyyeewwan kitaabaa taasifameen mirkanaa'eera.

5. GUDUUNFAAFI YABOO

5.1 Guduunfaa

Qorannoon kun mata duree qaaccessa ga'umsa qabiyyee moodelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 kan jedhu irratti gaggeeffameera. Kaayyoon qorannoo kanaas qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 qophaa'e gahumsa qabiyyee qabaachuu yookiin qabaachuu dhabuu isaa addaan baafachuufidha. Qorannoon kun kan irratti xiyyeeffatu inni jalqabaa qabiyyee moodelaa qormaata Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 qophaa'e qabiyyee kitaaba barataa kutaa 9 fi 10 keessatti shaakalaman bakka bu'uu yookaan hammachuusaa fi hammachuu dhabuu adda baafachuu yoo ta'u inni lammaffaa gosoonni gaaffii moodeelaa qormaata Afaan Oromoo bara 2007 keessatti hojiirra oole gosoota gaaffii kitaaba barataa keessatti shaakalaman calaqqisuu yookaan calaqqisuu dhabuu isaa adda baafachuudha. Inni sadaffaan hanqina moodelaa qormaata addaan baasuun yaada yaboo kaa'uudha.

Malli qorannoo qorannoo kana keessatti hojiirra oole mala qabiyyeen qormaata ittiin qaacca'u mala walsimannaa (alignment methods) fi mala qorannoo ammamtaa (quantitative research method) itti gargaaramuun qorannichi gaggeeffameera. meeshaalee funaansa raga qaaccessa dokumentiitu hojiirra oole. Iddatteessuu ilaalchisee malli iddatteessuu akkayyoon (purposive sampling) gargaaramuun qoratichi iddattoo fudhateera. Malli qaaccessa ga'umsa qabiyyee qormaataa mala walsimannaa (alignment method) itti gargaaramuun hariiroon qormaata moodelaafi qabiyyeewwan kitaaba barataa barnoota Afaan Oromoo qaaceffameera.

1. Bu'aan qorannoo kanaa inni tokko xiyyeeffannoo qabiyyee garaagaraatiif qormaanni moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 qophaa'e keessatti xiyyeeffannoo qabiyyeewwan kanneeniif kitaaba barataa keessatti kennameerratti

bu'ureeffatee qophaa'uun isaa xiqqaadha. Gama biraan yoo ilaalame kitaaba barataa keessatti dandeettiin dubbisuu xiyyeeffannaa olaanaan kennameeraaf. Kunis dandeettiin dubbisuu wayitii 79.4(27.57%) qabachuun xiyyeeffannoo guddaan kennameera. Gama qormaata moodelaa keessatti dhihaateen dandeettiin dubbisuu xiyyeeffannoo xiqqaan kennameeraaf.

2. Qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 kan bara 2007 yoo ilaalamu qabiyeewwan akka ogummaa barreessuu, dubbachuufi dhaggeeffachuuf xiyyeeffannoon hinkennine. Kun ammoo qormaatiichi hanqina ga'umsa qabiyyee akka qabaatu taasiseera.

3. Bu'aan qorannoo kanaa inni biraan gosti gaaffii qormaata moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 bara 2007 qophaa'e keessatti kan hojiirra oole gosoota gaaffii kitaaba barataa Afaan Oromoo kutaa 9fi 10 keessatti shaakalaman bakka bu'uurratti hanqina qaba. Kunis kan ta'eef gosti gaaffii qormaata moodeelaa hojiirra oole filannoo qofaadha. Kitaaba barataa keessatti gosoonni gaaffii garaagaraa hojiirra ooluun shaakalamaaniiru. Waan kana ta'eef qormaanni moodeelaa kun ga'umsa qabiyyee isaa gad bu'aadha.

4. Haalli gaaffii qormaata moodelaa Afaan Oromoo bara 2007 itti qophaa'e haala xiyyeeffannoo qabiyeewwan kanneeniifi kitaaba barataa keessatti kennameen kan walhinsimne ta'uu ibsa.

5. Qormaanni kun akka qormaata guutuu biyyaa erga barattoonni qoramanii gara dhaabbata qormaataatti deebi'ee humna namoota muraasaafi maashiniin kan sororamu miti. Haalli sororuusaa manneen barnootaa Oromiyaa keessatti bakka barattoonni qoramanitti barsiisotuma Afaan Oromoo barsiisaniin waan sororamuuf gosoota gaaffii adda addaa qormaata moodelaa itti dabalamuun qophaa'uu akka qaban bu'aan qorannoo kanaa mul'isa.

Haala kanaan qormaanni moodeelaa yoo ilaalamu gosoota gaaffilee kitaaba barataa keessatti shaakalamaniin wal hinsimu. Kana malees qormaatichi qabiyyeewwan barnoota keessatti barataman hunda hinhammanne. Akkaataa wayitii qabiyyeewwaniif ramadamee baratameen qormaanni moodeelaa kun hinqophoofne. Kanarraa ka'uun qormaanni kun gahumsa qabiyyee isaa xiqqaa jechisiisa.

5.2 Yaboo

Bu'aa qorannoo kanaa irratti hundaa'uun yaboon haala gadiin taa'eera.

1. Qormaanni moodeelaa Afaan Oromoo yeroo qophaa'u qabiyyeewwan adda addaa kitaaba barataa kutaa 9fi10 keessatti dhihaatan kan bakka bu'u ta'uu qaba.
2. Qormaanni moodeela Afaan Oromoo kutaa 10 yeroo qophaa'u gosoota gaaffii kitaaba barataa keessatti shaakalaman haala walfakkaatuun osoo qophaa'an gaarummaa qaba.
3. Qormaanni moodeelaa akka qormaata guutuu biyyaa erga barattoonni qoramanii gara dhaabbata qormaataatti kan deebi'ee sororamu miti. Manneen barnootaa Oromiyaa keessatti barsiisota Afaan Oromoo kutaa 10 barsiisaniin waan sororamuuf gosoonni gaaffii qormaata moodeelaa filannoo qofaan kan qophaa'u osoo hintaane gosoota gaaffii kanneen akka walitti firoomsii, bakka duwwaa guutiifi deebii gabaabaa barreessiin itti dabalamuun osoo qophaa'an. Kana malees qormaata guutuu biyyaa Afaan Oromoo akka qorannoon tokko tokko mul'isanitti ga'umsa qabiyyee akka hinqabne waan mul'isaniif qormaanni moodeelaa Afaan Oromoo qormaata guutuu biyyaa fakkaatee waan qophaa'uuf hanqina ga'umsa qabiyyee akka qabaatu ta'eera. Kun immoo namoonni ilaallatu xiyyeeffannoo qormaataaf kennuun osoo hojjetan qormaaticchi ga'umsa qabiyyee akka qabaatu nitaasisa.
4. Koreen qormaata kana qopheessu qaama sirna barnootaa qopheessu waliin ta'uun qormaata moodeelaa Afaan Oromoo osoo qopheessan

gaariidha.Kun ammoo qormaanni moodeela Afaan Oromoo ga'umsa qabiyyee akka qabaatuuf gargaara.

5. Qormaanni moodeelaa Afaan Oromoo bara 2007 qabiyyeewwan kitaaba barataa kutaa 9fi10 barsiifaman haala hammachuu danda'uun waan hinqophoofneef,gara fuula duraatti qormaanni kun yeroo qophaa'u qabiyyeewwan kitaaba keessatti baratamaniifi gosoota gaaffilee garaagaraatiin osoo dhihaate qormaanni moodeelaa Afaan Oromoo kutaa 10 ga'umsa qabiyyee qabaata.
6. Qorannoon kun kan irratti xiyyeeffatu akkuma mataduree irraa hubatamutti qaaccessa ga'umsa qabiyyee qormaata moodeelaa Afaan Oromoo irrattidha malee qulqullina gaaffilee, sadarkaa ulfaatinaafi dhiibbaa qormaanni moodeelaa fidu hinilaallatu.

Wabiilee

- Alderson, J. Wall, D. (1995). *Language Test Construction and Evaluation*. Cambridge: Cambridge University press.
- Bachman, L. D. (1990). *Fundamental Consideration in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Bachman, L. F. and Palmer, A. S. (1996). *Language Testing in Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, J. D. (2002). *Criterion-referenced Language Testing*. Cambridge: Cambridge University Press
- Brown, J. D. (2003). *Language Assessment Principles & Classroom Practices*. London: Longman
- Creswell, J. W. (2009). *Research Design Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approach*: University of Nebraska –Lincoln.
- Donath Group, Inc. (2005). *Test Item Writing Best Practice*. Useful & Practical Consideration.
- Harrison, A. (1983). *A Language Testing Handbook*. London: Macmillan: publishers.
- Heaton, J. B. (1990). *Classroom Testing*. London: Longman Group UK. Ltd.
- Hughes, A. (1989). *Testing for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jaayilaan. Amaan. (2007). "Qaaccessa Ga'umsa Qabiyyee Qormaata Guutuu Biyyaa Xumura Kutaa 10 Barumsa Afaan Oromoo 2006." Yuunvarsitii Addis Ababaa. Waraqaa qorannoo Digirii 2^{ffaa}. (kanhinmaxxanfamne)
- Jawaar Saanii. (2007). "Qaaccessa Ga'umsa Qabiyyee Qormaata Guutuu Biyyaa Afaan Oromoo kutaa 10 Bara 2004-2006." (Waraqaa qorannoo hinmaxxanfamne)

- Kifle Kebede.(1995).” *An Assessment of Content Validity of High School English Language Tests in Relation to Text Books Concerned.*” Addis Ababa: Addis Ababa University Press
- McNamara, T. and Rover, C. (2006). *Language Testing: The Social Dimension.* University of Michigan: Blackwell publishing, ltd
- Ministeera Barnoota Itiyooophiyaa. (2005). *Barnoota Afaan Oromoo Kitaaba Barataa Kutaa 9.* Finfinnee: Setting a New Trend in Book Publishing.
- Ministeera Barnoota Itiyooophiyaa. (2005). *Barnoota Afaan Oromoo Kitaaba Barataa Kutaa 10.* Finfinnee: Setting a New Trend in Book Publishing.
- Ministeera Barnoota Itiyooophiyaa .(2005).*Barnoota Afaan Oromoo Qajeelcha Barsiisaa Kutaa 9fi.* Finfinnee: Setting a New Trend in Book Publishing
- Ministeera Barnoota Itiyooophiyaa (2005).*Barnoota Afaan Oromoo Qajeelcha Barsiisaa Kutaa 10.* Finfinnee:Setting a New Trend in Book Publishing.
- Nugussie Tamirat .(2002). *The Content Validity of the Ethiopian General Secondary Education Certificate English Examination.* (un published M.A. Thesis)
- Nun an .D.(1992). *Research Method in Language Learning.* Cambridge: Cambridge UniversityPress.
- Oller , J.M. (1979). *Language Tests at School.* London: Longman.
- Palmer, A.S. & Lyle, F Bachman.(1996). *Basic Concerns in Test Validation.* The British Council (English Language Document)
- Richard, J. C. and Rodgers, T.S (1999). *Approaches and Methods in Language Teaching.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Sireci, S. and Faulkner-Bond, M .(2014). Validity evidence based on test content. *Psicothema* 26 (1),100-107

Taghi Jabbarifar,(2009). The Importance of Classroom Assessment and Evaluation in Educational System. Iran:Yari Univesity.

Weir, C.J. (2005). *Language Testing and Validation: An Evidence-Based Approach*. Printed and boun in Great Britain.

Toora interneetii <http://www.scribd.com/doc/5769721/teaching-learning-process>

Toora interneetii <http://www.aiuniv.edu>

ያለው እንዳወቀ ::(2006):: የምርምር መሠረታዊ መርሆዎችና አተገባበር:: አዲስ አበባ፤ የንግድ ማተሚያ ድርጅት

Dabalee A

QORMAATA MOODEELA BARNOOTA AFAAN OROMOO KUTAA

10FFAA BARA 2007

Biiroo Barnoota Oromiyaa

Qajeelfama Waliigalaa:

- Qajeelfamoota fi ajaja siif kennaman sirritti dubbisuun hubadhu
- Gaafilee kennaman haala qajeelfamaatiin deebisi.
- Baay'inni gaafilee qormaata kanaa 80 (saddeettama) ta'uu ilaali
- Maqaa fi daree kee barreessuu hin dagatiin

Qajeelfama: Gaafileen 1-6tti jiran kanaan gadii hiikkaa haala galumsaa irratti hundaa'anii kan dhiyaataniif deebii sirrii filadhuu deebisi.

Yeroo kenname: 1:30

1. Dubbii gurbichaa **cirrikfattee** bira darbite.
A. itti fuftee
B. tuffattee
C. raajeffattee
D. fooriccee
2. Dubbi qabbaneessi malee **qaccee** itti hinta'in
A. hinfoo'in
B. hin ho'isin
C. hin qabbaneessin
D. hin dhiisin
3. Aadaa keenya **dagachuu** hinqabnu.
A. miidhuu
B. fayyaduu
C. irraanfachuu
D. tolchuu
4. Dubbii koo qajeeltoon ilaali malee **maaliif afaan namaqsitaa?**
A. na dogoggorsita
C. na hubatta

B.nagorsita

D. na gowwmsita

5. Sa'a **harkuu** elmataa jiru

A.kan dhihoo dhalte

C. kan nama dhiittu

B.kan jabbiin guute

D. kan jabbiin duute

6. Faayidaan barachuu beekumsa **gonfachuuf**.

A. argachuuf

C. dagachuuf

B.badhaafamuuf

D. falachuuf

**Qajeelfama: Gaafilee 7-10tti dhiyaatan bakka duwwaa guutuu
kan danda'an filadhuu deebisi.**

7. _____ sun baay'ee kaataa

A.fardeen

C. fardi

B.farad

D. fardoon

8. Namni magaalli _____ sun barsiisaa dha.

A.dheeraa

C. dheeroon

B.dhedheeraa

D. dheeraan

9. Kitaaba _____ deebisi.

A.Sunneen

C. sun

B.Kun

D. kana

10. _____ mukaa ciisichaaf namatti hintolu.

A.Sireen

C. siretti

B.Sireef

D. sireef

C.

**Qajeelfama: Gaafilee 11-12 jiran hima sirrii ta'e filachuu irratti
hundaa'anii dhiyaatan kana haaluma gaafatamteen
deebisi.**

11. A. Laliseen kitaaba bite
bitan

C. Laliseen kitaaba

B. Laliseen kitaaba bitte.

D. Laliseen kitaaba bit.

12. A. barsiistuun dhuffte.

C. barsiistuun dhufitte

B. barsiiftuun Dhfte

D. barsiistuun dhufte

Qajeelfama: Gaafilee 13-21ti dhiyaatan Dhamjecha irratti

hundaa’u waan ta’eef haaluma gaafatamteen deebii sirrii filadhu.

13. Jecha “Fardeen” jedhu keessatti dhamjechi hedddumina mul’isu yookaan danoomina mul’isu kami?

A. {-en }

C. {-deen }

B. {-een }

D. {-n }

14. Hundeen jecha jibbamtuu jedhu maal ta’a?

A. Jib-

C. Jibbam-

B. Jibb-

D. Jibbem-

15. Hima “Margeen dhufte” jedhu keessatti {-t } maal mul’isa?

A. Yeroo darbe

C. koorniyaa

B. ibsa xumuraa

D. maqaa

16. Dhamjecha jecha “kutatan” jedhu irraa bahuu danda’u

A. {-tan }

C. {-an }

B. {-ttan }

D. {-at-an }

17. Hima “namni dhufe” jedhu keessatti maxxantuun jala sararame maal ibsa?

A. Maqaan **nama** jedhu mathima ta’uusaa

B. Maqaan **nama** jedhu gochima ta’uusaa

C. Maqaan **nama** jedhu meeshaa ta’uusaa

D. Maqaa **nama** jedhu danoomuu isaa

18. Jecha xixinno jedhu keessatti birsagni irra deddeebi’ame isa kami?

A. xix-

C. noo

B. nnoo

D. xi-

19. Hundee jecha raf-jedhutti maxxantuun boodaa dursee maxxanuu danda’u.
A. –e B. –fti C. –ra D. –af
20. Jecha “namoota” jedhu keessatti latoon danoomina mul’isu isa kami?
A. nam- B. –ta C. –oota D. –moota
21. **Wal** gargaaruun gaariidha. Kan jala sararame,
A. fufii duubaa C. danooma
B. fufii duraa D. ibsa maqaa

Qajeelfama: Gaafilee 22-25tti jiran faallaa barbaaduu irratti kan xiyyeeffate waan ta’eef haaluma gaafatamteen deebisi.

22. Xobbee
A. kichuu C. corqaa
B. dheedhii D. bilchaataa
23. Mamtuu
A. mirkaneeffattuu C. cimtuu
B. shakkituu D. looltuu
24. Jeejee
A. quufa C. ongee
B. beela D. gogiinsa
25. Hidhe
A. sakaale C. guduunfe
B. hiike D. qabe

**Qajeelfama: Gaafilee 26-30ti dhiyaatan keessaa kan adda ta'e
filadhu**

26. A. bite	C. gurgure
B. galche	D. fudhate
27. A. qilee	C. boolla
B. hallayyaa	D. dirree
28. A. Makodii	C. Gugee
B. Bullallaa	D. Huummoo
29. A. rooba	C. bokkaa
B. tiifuu	D. bakakkaa
30. A. adii	C. cimtuu
B. dheraa	D. diimina

Qajeelfama: Barreeffama kanaan gaditti dhiyaate

**xiyyeeffannoon erga dubbistee booda, gaafilee 31-
37tti kennamaniif deebii sirrii filadhuu deebisi.**

Dubbisa

Uffanni aadaa hawaasa tokko hawaasa biraarraa **adda baasuu** danda'a. **Innis** meeshaalee uffaticha faana deeman kan mataasaa qaba. Harki caalaan faayidaa huccuu aadaa qullaa ofii dhoksachuuf yookaan qorra ofirraa dhorkuuf osoo hin taanee, miidhaginaaf.

Hawaasni tokko yoomii fi maaliif wayyaa uffachuu akka jalqabe wanti beekamu hinjiru. Akka har'aa kanatti indastriin huccuu oommishu osoo hinkalaqamin dura, kan inni ofumasaatiin hodhee miidhagsee **daara bahaa** ture hedduu dha. Hagam huccuun jabanaa kun yoo jiraatan illee, hawaasni aadaa isaa waan

jaallatuuf, kan aadaadhaan dur qabu sana dagachuu hin dandeenye. Dabalataan huccuun guyyaa cidhaa, hojii fi yeroo gaddaa uffatamu garaagara. Uffannaan kun ammo wantoota akka jirbii, gogaa k.k.f. irraa hojjetama. Kun ammo amantii diinagdee, **qeerrummaa** fi **qarrummaa** kan ibsuu dha.

Madda: Misgaanuu Gulummaa (2011)

DILBII. Bu'uura Afoolaa, ogafaanii afwalaloo Oromoo Finfine (fuula-7)

31. Mata dureen dubbisa kanaaf ta'uu qabu

A. Nyaata aadaa	C. Uffata aadaa
B. Meeshaa aadaa	D. Uffata jabanaa

32. Sarara jalqabaa keessatti, hawaasa tokko hawaasa birraa irraa adda baasuu danda'a" kan jedhu keessatti adda baasuu kan jedhu maal ibsa?

A. Waldichisiisuu	C. tokko tokkorraa addaan baasanii beekuuf
B. Gargar kutuu	D. hawaasa waldichisiisuuf

33. Gaaleen "daara bahaa" jedhu maal ibsa?

A. ufata bitataa	C. uffata daaraa keessa kaa'aa
B. uffata ciraa	D. daaraa keessa bahaaturan

34. sarara tokkoffaa "Innis" kan jedhu maal bakka bu'a

A. Hawaasa	C. uffata aadaa
B. Uffata nyaataa	D. meeshaa aadaa

35. Barreeffama kana keessatti "qeerrumaa fi qarrumaa kan jedhu maal jechuu dha?

A. Jaarsaa fi jaartii	C. dhiiraa fi dubartii
B. dargaggoo fi shamarree	D. dhiira fuudhee fi dubartii
- heerumte

36. Akka yaada dubbisa kanaatti dogoggora kan ta'e kami?
A. hawaasni aadaa isaa jaallachu
B. uffanni aadaa haala adda addatiin qophaa'uu isaa
C. uffanni aadaa qorra ittisuuf uffatamuu isaa
D. bara durii hawaasni ofiin uffata hodhee uffachuu isaa
37. Akka dubbisa kanaatti uufata aadaa ilaalchisee yaadni
dogoggoraan haala uffannaa irratti hundaa'ee, uffanni aadaa:
A. Qorra of irraa dhorkuuf ufatama. C. Yeroo gaddaa
uffatama
B. Midhaginaaf uffatama D. yeroo cidha
uffatama

**Qajeelfama: Gaafilee 38-51tti dhiyaatan serluga Afaan Oromoo
irratti kan xiyyeeffatan waan ta'aniif hubachuun
deebii sirrii filadhu.**

38. Kannen kanaan gadii keessaa maqaan maqibsiirraa uumame
kami?
A. diimaa C. diimina
B. diimtuu D. deeme
39. Looga sadarkaa sagalee irratt mul'atuuf fakkeenya kan ta'u
kami?
A. kun/tun, eessa/eecha C. Misha, gaarii, dansa
B. makodii, bullallaa, gugee D. obbooroo, barii, ganama
40. Hima "Akeekni kee gara fuulduraa **maali**? Jedhu keessatti
kan jala sararama.
A. maqibsii abbummaa C. maqibsii maalummaa
B. maqibsii lakkofsaa D. maqibsii iyyaaffannoo

41. Kanneen keessaa dhamjecha osoo hin maxxanfatin kan danoomina mul'isuu danda'u kami?
A. ibsa maqaa C. bamaqaa
B. xumura D. maqaa
42. Kitaaba koo **bakka sana** kaa'i. Kun jala sararama,
A. gochibsa yeroo C. gochibsa haalaa
B. gochibsa akkaataa D. gochibsa bakkaa
43. Kanneen kanaan gadii keessaa, kan gochibsa akkaataa ibsu
A. inni bor dhufa C. inni maaliif deeme
B. ishiin saffisaan deemte D. lafa bal'aa qote
44. Jecha "**Dubbifamaa**" jedhu keessa birsaga meeqatu jira?
A. sadii B. shan C. kudhan D. afur
45. Gosoota maqaa keessaa dhamjecha donoominaa kan hin maxxanfanne kami?
A. maqaa gamtaa C. maqaa killiyyaa
B. maqaa dhuunfaa D. maqaa dimshaashaa
46. Manni kun kan **kooti**. Kan jala sararama, maqibsii,
A. Abbummaa C. baay'inaa
B. iyyaafannoo D. maalummaa
47. Birsaga keessatti jechi **shan** jedhu yemmuu caasessamu kan utubaa ta'u isa kami?
A. Sha B. an C. -h D. a
48. Caasaa birsagaa keessatti kan hafuu hinqabne.
A. ka'umsa C. utubaa
B. cufaa D. dubbifamaa

49. Himoota kanaan gadii keessaa gochima darbeeyyii kan hin taane isa kami?
A. Margaan kitaaba bie C. Margaan kophee gurgure
B. Inni dhufe D. Inni kaleessa dhufe
50. Gaaleewwan kanaan gadii keessaa jechi tiishoo qeenxee ta'e mul'isu.
A. kool-galtoota C. sab-lammoota
B. gardhabeeyii D. kool-galtuu
51. Jechi tiishoo ta'ee, maqaa fi maqaa irraa ijaaramee isa kami?
A. magaala dheeraa C. nama diimaa
B. sab lammii D. kubbaa saaphanaa

Qajeelfama: Gaafilee 52-56tti dhiyaatan haala gaafatamteen deebisi

52. Tumaa jechee **tumtuu** yoo jedhe, sirbaa jedhee maal jedha?
A. sirbamtuu C. sirbisiisaa
B. sarbamtuu D. sirbituu
53. Namaaf **ciniinfuu** yoo ta'e, horiif maal ta'a?
A. foolachuu C. falachuu
B. cinqamuu D. wixxifachuu
54. Aniif inni kaleessa **afaan keessa wal baane** kan jala sararama.
A. wal baanne C. wal badhaafne
B. wal arabsine D. wal jaallanne
55. Ilmoon Arbaa **dhoblee** yoo jedhame, ilmoon Gaalaa _____
A. Ciloo C. Canoo
B. Bukurii D. Nyargoo

56. Leenci ni barooda, Qeerransi _____

A. ni himimsa

C. ni bookkisa

B. ni siiqsa

D. ni harqa

**Qajeelfama: Walaloo kanaan gadii erga dubbistee booda
gaafilee 57-62 tti dhiyaatan hubannoon deebisi**

Walaloo

Nooruu Mootii Qubee

Kitaaba dubbisee

Hayyuu mariisisee

Mala itti qoree

Gumee itti baasee

Yaaddaan falaasamaa

Yaaddaan walxaxoolee

Hiikeetoo futtaasee

Xiqqeessee caccabsee

Guddaaf guddaa kennee

Xiqqaafis xinneessee

Beekumsa xinniqisee

Karoora itti baasee

Rasaasa boronqii,

Gabateeetti dhukaase

Wallaalafi doofummaa

Rukutee burksee

Nooruu mootii qubee

Ofiin jechisiise.

Madda: Masqaluu Baalachaa:2001

Kumee fi kumaatama. (F=44)

57. Ergaan walaloo kanaa eenyuuf darbe?
A. Barataa C. Barsiisaa
B. Hawaasa D. Maatii
58. Ergaan walaloo kanaa maaliin walqabata?
A. fayyaa dhaan C. hojiidhaan
B. qonnaadhaan D. Barumsaan
59. “Gumee itti baase” kan jedhu
A. gumaa baasate C. waldide
B. karoora qopheeffate D. faaya harkaa baafate
60. Gaalaeen beekumsaan xinniisee jedhu
A. hir’isee C. Guutee
B. xiqqeessee D. badee
61. Walalicha keessatti “Rasaasa boronqi dhukaase” kan jedhu maal hubachiisa?
A. beekumsa dabarsuu C. doofummaa babal’isuu
B. goolii uumuu D. beekumsa balleessuu
62. Jechi “Nooruu” jedhu kan ibsu,
A. kabaja C. nooraa
B. salphina D. qaanii

Qajeelfama: Gaafileen 63-70 tti kennaman hima, henna irratti kan xiyyeeffatan waan ta’aniif xiyyeeffannoon deebisi.

63. Himoota kanaan gadii keessaa, hima salphaa kan ta’e kami?
A. Adurree fi sareen beeyilada manaati.
B. Tolashiin barumsaan cimtuu taatus hin milkoofne.
C. Inni mana barumsa deemee deebi’e.
D. Mucaan otuu fiiguu kufe.

64. Guutaan Finfinnee deemee deebi'e. Himni kun,
A. hima dacha C. hima dacha xaxamaa
B. hima salphaa D. hima xaxamaa
65. "Huqqattee soofamtee, muuxattee laliste" kan jedhu maal ibsa?
A. fayyitee gammadde C. hiyyoomtee wayyoofta
B. rakkattee gaddite D. hawwitee dhabde
66. Hennaan waan yeroo mara /hunda/ dhugaa ta'e fi gocha irra dedeebii ibsuu danda'u,
A. hennaa amsiqaa C. hennaa darbennaa
B. henna ammennaa D. hennaa murannaa
67. Bokkaan ni rooba ta'a. Hennaan kun,
A. tarsiqaa C. amsiqaa
B. murannaa D. murnaala
68. Himoota kanneen keessaa henna amsiqaa kan mul'isu,
A. Inni ni sirba C. Ishiin gabaadeemte
B. Inni kolfaa jira D. Ishiin heerumuuf
69. Gaattiraan **muka** guddaa dha. Kan jala sararame gosa maqaa,
A. dimshaashaa C. dhuunfaa
B. kilayyaa D. gamtaa
70. Waan jabaattee qo'atteef, qormaata dabarte. ciroo hikataan
A. jabaattee qo'atte C. waan jabaattee qo'atteef
B. qormaata dabarte D. waan jabaattee dabarte.

Qajeelfama: Gaafilee 71-72 Walqabsiisftota irratti hundaa'uun dhiyaataniif deebii sirrii filadhu

71. Margaan mana ijaarrate, **kana malees** konkoolaataa bitateera. Kan jala murame;
A. ida'ama yaadaa C. bu'aa ibsuu
B. faallaa D. filannoo yaadaa
72. Walqabsiistota kanaan gadii keessaa tokko filannoo yaadaa mul'isa,
A. yookaan C. dabalees
B. garuu D. hoo

Qajeelfama: Gaafilee 73-75tti dhiyaatan ciggoo irratti kan hundaa'an waan ta'eef xiyyeeffannoon erga dubbistee booda deebii filadhuu deebisi.

73. Malkaa guddaa ce'uun bishaan daakaniiti,
Karaa dheeraa deemuun galaa baataniiti.

Sobbooqoo/ dubbii dachaan kami?

- A. deemuun gala C. malkaa guddaa
B. daraa dheeraa D. galaa baataniiti
74. Waa'ee saawwan keetii lamuu hindubadhu,
Kanaan booda garuu hidhii sassaabbadhu

Sokkoon ciggoo kanaa:

- A. dubbachuu dhiisi C. sa'a kee walitti qabadhu
B. saa'aa kee hidhi D. hidhii walitti qabi.
75. Wayyaan ati bitte isa hojjaa qabu.
Ani kanan barbaadu isa garaa qabu

Soorgoon ciggoo kanaa;

- A. garaa qabu C. dhiphoo kan ta'e
B. bal'aa kan ta'e D. nama cimaa ta'e

Qajeelfama: Gaafilee 76-77hibboo irratti dhiyaatan kanaaf deebii filadhu.

76. Ilkaan hin qabdu, dheedhii nyaachuu hin dadhaabdu.

A. Lukkuu	C. Sa'a
B. Nama	D. Adurree

77. Amma majii geessi biyyaa waliin geessi

A. yaada	C. ji'a
B. beekumsa	D. milla

Qajeelfama: Gaafilee 78-80tti malleen dubbii /dubbii qolaa/irratti dhiyaataniif deebii sirrii filadhu

78. Malleen dubbii keessaa kan hawaasni gorsa ittiin waliif dabarsuuf tajaajilamu kami?

A. ukkukkubee	C. akkasaa
B. anyarsee	D. hablaka

79. "Nuyi duruu itti beekna" jette eeleen abiddi manatti qabannaan. Malleen dubbii kun,

A. akkasaa	C. anyarsee
B. hablaka	D. nameessuu

80. Dubbiin sobaa dhagaa cabsa. Kun

A. hablaka	C. ukkukkubee
B. nameessuu	D. Akkasa

Dabalee-B

Yunversiitii Finfinnee

Koolleejjii Namoomaa Qo'nnoo Afaanii,Joornalizimiifi Qunnamtii

Muummee Afaanii, Og-barruu fi Fookloorii Oromoo

Gaafannoo barsiisota kutaa 9 fi 10 barsiisaniif dhiyaate

Kabajamaa barsiisa/barsiistuu

Kaayyoon guddaan gaafannoo kanaa qormaata moodeela.Afaan Oromoo bara 2007 ilaalchisee odeefannoo argachuufidha.Bu'aan qorannoo kanaas odeefannoo kana irrati waan hundaa'uuf yaada ifaa fi dhugaa ta'e kennuun akka deebstan kabajaan isin gaafadha.

Deegarsa keessaniif galatoomaa.

Kutaa-I Odeefannoo Waliigalaa.

Qajeelfama. Gaaffilee armaan gadii deebii keessn bakka duwwaatti barreessuun deebisaa.Maqa barreessun hin barbaachisu.

1. Umurii-----
2. Saala-----
3. Sadarkaa barnootaa-----
4. Muuxxannoo hojii-----
5. Maqaa mana barumsaa keessanii-----
6. Kutaa barsiistan-----

Qajeelfama II. Gaaffilee armaan gadif deebii keessan haala ifaa fi gabaabaa ta'een barreessaa.

1.Dandeettiiwwan afaanii qormaata moodeela Afaan Oromoo keessatii haala dareetti xiyyeeffatamaniin dhiyaatanii jiruu? Sababa isaa kaa'i.

2.Dandeettiiwwan afaanii keessaa kandareetti shaakalamanii qormaata moodeelaa Afaan Oromoo irratti hin dhiyaanne jiruu?

3. Qabiyyeewwan kitaaba barataa keessatti xiyyeeffannoo guddaan kennameef jiraa?

4. Gosoonni gaaffii kitaaba barataa keessatti hojiirra oolan maal fa'i?

5.Gosoonni gaaffii qormaata moodeelaa keessatti hojiirra oolan maalfa'i?

Hiika jechootaa

Afaan Oromoo

Adeemsa
Dandeettiiwwan afaanii
Dhibbentaa
Gaafannoo
Gaaffiifi deebii
Ga'umsa qabiyyee
Garee uummataa
Gilgaalota
Gosoota gaaffii
Guduunfaa
Iddattoo
Madda raga
Mala qorannoo
Mala Akkayyoo
Meeshaalee funaansa raga
Qaaccessa
Qabiyyeewwan afaan
Qormaata moodeelaa
Sakatta'a barruu walfakkii
Wabiile
Xiyyeeffannoo
Yaboo

Afaan Ingilizii

Procedure
Language skills
Percentage
Questionnaire
Interview
Content validity
population
Exercises
Item types
Summary
Sample
Data source
Method of the study
Purposive sampling
Data gathering tools
Analysis
Language contents
Model examination
Review of related literature
Bibliography
Emphasis
Recommendation

Ibsa

Ani qorataan maqaafi amllatoon koo armaan gaditti eerame, qorannoon kun hojii koo ta`uu isaafi kanaan duras Yunivarsitii kamiyyuu keessatti qorannoo eebbAAF hindhiyaanne ta`uusaa, akkasumas wabiileen qorannoo kanaaf dubbise haala seera qabeessa ta`een fudhadhee ; wabii keessatis kaa`uu koo nanmirkaneessa.

Maqaa _____

Mallattoo _____

Guyyaa _____